

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

VZTAH OBSEDANTNĚ-KOMPULZIVNÍCH RYSŮ A NÁBOŽENSKÉHO PŘESVĚDČENÍ

THE RELATIONSHIP BETWEEN OBSESSIVE-
COMPULSIVE TRAITS AND RELIGIOUS COMMITMENT

Bakalářská diplomová práce

Autor: **Dominik Tomášek**
Vedoucí práce: **PhDr. Olga Pechová, Ph.D.**

Olomouc

2018

Rád bych na tomto místě poděkoval rodičům, prarodičům a dalším členům úzké rodiny, za veškerou podporu ve studiu. Dále bych rád poděkoval své přítelkyni Barbore za pomoc s distribucí testových metod a také svým dvěma kamarádům Honzovi a Mikulášovi za podnětné prostředí k napsání této práce. V neposlední řadě děkuji také vedoucí práce za trpělivost a četné rady, bez kterých by tato práce nevznikla.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Vztah obsedantně-kompulzivních rysů a náboženského přesvědčení“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD	5
	TEORETICKÁ ČÁST	6
1	OBSEDANTNĚ-KOMPULZIVNÍ RYSY	7
	1.1 Rysy versus porucha.....	7
	1.2 Historie	8
	1.3 Prevalence.....	11
2	NÁBOŽENSKÉ PŘESVĚDČENÍ	14
	2.1 Definice	14
	2.2 Operacionalizace pojmu	15
3	OBSEDANTNĚ-KOMPULZIVNÍ RYSY A NÁBOŽENSKÉ PŘESVĚDČENÍ	18
	VÝZKUMNÁ ČÁST	27
4	Výzkumný problém	28
5	Typ výzkumu a použité metody	29
	5.1 Testové metody	29
	5.1.1 Inventář Obsessive-Compulsive Inventory	29
	5.1.2 Inventář Religious Commitment Inventory 10.....	31
	5.2 Formulace hypotéz ke statistickému testování	34
6	Sběr dat a výzkumný soubor	35
	6.1 Etické hledisko a ochrana soukromí.....	36
7	Práce s daty a její výsledky	37
	7.1 Zpracování dat	37
	7.2 Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz	37
8	Diskuze	39
	8.1 Výsledky výzkumu	39
	8.2 Limity výzkumu	41
	8.3 Další perspektivy výzkumu	42

9	Závěr.....	43
10	Souhrn	45
	LITERATURA.....	48
	ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	51
	ABSTRACT OF THESIS.....	52
	PŘÍLOHY	53

ÚVOD

Bakalářská diplomová práce pojednává, jak již název naznačuje, o vztahu mezi vtíravými, nebo také obsedantními, myšlenkami a rysy a náboženským přesvědčením.

Téma nebylo zvoleno zcela náhodně, již v prvním ročníku studia psychologie jsem na toto téma narazil při psaní seminární práce. Co mne však zarazilo byl fakt, že žádný výzkum, ze kterého jsem tehdy čerpal, nepocházel z žádné evropské země. Ve většině případů se jednalo o USA, blízký východ, nebo různé karibské státy. Pomyslnou čáru přes rozpočet tomuto mému výzkumu udělali až v roce 2017 holandsští autoři se svým výzkumem zkoumající velmi podobné téma. Zřejmě tato skutečnost, již ne bohužel absolutní, neexistence výzkumů z evropského prostředí mne přiměla zabývat se otázkou povahy tohoto vztahu u nás a v okolních státech.

Kromě jejího vztahu k víře mne zajímá také obsedantně-kompulzivní porucha jako taková. Toto zřejmě zapříčila psychoanalýza a její teorie, které popisují obsese jako rozličné symbolické úkony, které se odkazují na rozmanité situace v životě postiženého.

Mým cílem, potažmo cílem výzkumu, tedy bylo, jak už jsem výše naznačil, prozkoumat vztah, který se nachází mezi obsedantně-kompulzivními rysy a náboženským přesvědčením u středoevropských věřících. K provedení výzkumu jako takového byly zvoleny dvě nosné metody: inventáře Obsessive Compulsive Inventory a Religious Commitment Inventory 10. Aby bylo možno zjistit povahu vtíravých myšlenek, které probandy provázejí, byly k dotazníkům připojeny dvě otázky, které se těmito myšlenkami a způsobem jejich zahánění zabývaly.

Zjistit však pouze vztah mezi vírou a obsedantními rysy by bylo trochu povrchní. Další úkol, kterým se výzkum zabýval, byl porovnat jednotlivé typy víry ve vztahu k obsedantním rysům a zjistit rozdíly. Použité metody umožňovaly zjistit, v jakých oblastech jedinec vykazuje nutkavé rysy, takže mě také zajímalo, zdali jsou některé z těchto oblastí charakteristické pro nějaké náboženství či nikoliv. Zároveň mě také zajímalo, jak se bude odlišovat obsah obsesí a jak se bude odlišovat obsah kompulzí u probandů vyznávajících jednotlivá náboženství.

TEORETICKÁ ČÁST

1 OBSEDANTNĚ-KOMPULZIVNÍ RYSY

Začneme-li hovořit o obsedantně-kompulzivních rysech, nemusí být zcela jasné, co tímto slovním spojením míníme. Pojd'me si v následující kapitole problematiku obsedantně-kompulzivních rysů představit, společně s jejich historickým základem a drobným vhladem do problematiky jejich výskytu v populaci.

1.1 Rysy versus porucha

Cítíme zapotřebí na tomto místě vymežit rozdíl mezi obsedantně-kompulzivní poruchou a obsedantními rysy, jelikož by se nezasvěcený čtenář mohl mezi oběma pojmy ztratit, protože i v této práci se někdy, ze zcela logických důvodů, budou prolínat.

Zodpovědět otázku, co v této práci míníme obsedantně-kompulzivními rysy je v konečném důsledku vlastně jednodušší, než by se z počátku mohlo zdát. Pojem rysy zde zmiňujeme z toho důvodu, že většina respondentů, kteří se našeho výzkumu zúčastnili, nebyla diagnostikována žádnou formou obsedantně-kompulzivní poruchy. Nebyla to tedy obsedantně-kompulzivní porucha, jejíž vztah s náboženským přesvědčením, ale pouze obsedantní, česky spíše nutkavé, rysy osobnosti, které jsme zkoumali.

Protože žádná obecně platná definice obsedantně-kompulzivních rysů neexistuje, definujeme je jako osobnostní dispozice k přítomnosti vtíravých myšlenek a ke konání úkonů k jejich potlačení.

Samotnou obsedantně-kompulzivní poruchu řadíme mezi úzkostné poruchy. Mezinárodní klasifikace nemocí (2018) tuto poruchu pod kódem F42 popisuje jako poruchu, jejímiž hlavními rysy jsou opakované vtíravé myšlenky a nutkavé činy. Vtíravé myšlenky jsou zde definovány jako nápady, představy nebo popudy, které stále dokola a ve stejné formě vstupují do mysli jedince, přičemž jsou pro něj vždy obtížné. Tyto myšlenky jsou také považovány za vlastní, ačkoliv jsou naprosto mimovolní a často odporné. Kompulzemi pak MKN-10 rozumí nutkavé činy nebo rituály, které jsou stereotypní a opakované. Nemusí být ani příjemné, jejich úkolem je zabránit nějaké objektivně nepravděpodobné události, která je subjektivně vnímaná jako škodlivá. Jedinec si obvykle uvědomuje, že toto jednání je bezúčelné a iracionální a snaží se mu odolat, což nevede k úlevě, ale ke stupňování úzkosti.

Podobně obsedantně-kompulzivní poruchu vnímá také Ján Praško (2008). Ve své knize s názvem Obsedantně-kompulzivní porucha a jak ji zvládat tvrdí: „*Pro OCD je*

typické, že člověka obtěžují vtíravé nepříjemné myšlenky, které vedou k psychické nepohodě. Bývají to vracející se obavy – obsese –, že se stane něco, co bude mít katastrofické následky. Téma může být u každého člověka jiné – ušpinění, infekce, agrese vůči druhým, kontrolování, onemocnění vlastní nebo blízkých a další. Napětí či úzkost z obsesí se snaží člověk s OCD neutralizovat kompulzemi, což jsou opakované úkony nebo stereotypní myšlenky. Kompulze však sníží nepohodu jen na přechodnou dobu. Záhy se objeví další obsese a nepohoda, nová potřeba ji snížit, a další kompulze.“ (str.8). Praško také tvrdí, že spouštěčem obsese může být celá řada podnětů, včetně vzpomínek, vlastního chování, či různých tělesných pocitů.

Obsese mohou být také zcela nevědomé. Několik příkladů je uvedeno v článku „Stručný přehled psychodynamiky obsedantně-kompulzivní poruchy“ na webu Psychoanalýza dnes (Tomášek, 2016).

V kapitole 3, která se věnuje vztahu obsedantně-kompulzivních rysů a náboženského přesvědčení si pozorný čtenář jistě všimne, že je často autory zahraničních výzkumů zmiňován pojem „obsessive-compulsive symptoms“. Tímto slovním spojením je v níže uvedených výzkumech míněno to stejné, co zde česky překládáme jako obsedantně-kompulzivní rysy.

1.2 Historie

Právě na tomto místě poprvé porušíme tvrzení, které jsme výše postulovali, a úmyslně spojíme dohromady obsedantní rysy a obsedantně-kompulzivní poruchu. Náš důvod je zcela prozřetelný. Máme-li historické záznamy o osobách trpících obsedantně-kompulzivní poruchou, je jasné a jisté, že tyto osoby měly také obsedantní rysy. Nemáme však záznamy o osobách, které by jevíly pouze obsedantní rysy, a proto musíme vycházet pouze ze záznamů již dříve uvedených.

Na webových stránkách ocdhistory.net je výborně popsána historie záznamů a léčby obsedantně-kompulzivní poruchy, podle uvedeného webu dříve nazývané „scrupulosity“ (2009), do češtiny volně přeloženo jako úzkostlivost. Ponecháme-li pojem scrupulosity nepřeložený, v anglickém originále pak vyjadřuje vtíravé myšlenky spojené s náboženskou tematikou.

Jednou z prvních osob, která obsedantně-kompulzivní poruchu popsala a kterou historické prameny zmiňují, je Jan Klimak, mnich a opat žijící v Sinajské poušti

(OCDHistory, 2009). Ve své knize *The Ladder of Divine Ascent*¹(1959) popisuje obsese a taky způsob, jakým se jich zbavit. Kniha je rozdělena na 30 pomyslných schodů, nebo v případě žebříku spíše stupínků. 23. schod se pak věnuje právě nechtěným myšlenkám a nutkáním. Klimak popisuje boj s nutkavými myšlenkami jako velký zápas a píše: „*Tento podvodník a škůdce duší často lidem pomátl mysl. Žádná jiná myšlenka není u zpovědi tak těžce pronositelná jako tato. To je proč tak často s mnohými zůstává do konce jejich života. Nic nedává démonům a zlým myšlenkám tolik převahy nad námi jako jejich posilování a schovávání v našich srcích a ve zpovědi nevyřčených.*“ (str. 79).

Když se Jan Klimak vyjadřuje k původu nutkání, uvádí kromě ďábla také pýchu, která je odmítnutím Boha. Říká, že rouhavé myšlenky se rodí v pýše, zatímco v srdcích pokorných najdeme pouze „nebeské rozjímání.“ „*In the hearts of the proud, blasphemous words will find birth, but in the souls of the humble, heavenly contemplations.*“ (str.78)

Klimak také zmiňuje svou modlitbu, kterou proti nutkáním doporučuje. Pro obtížnost překladu zde uvedme také originální verzi.

„*Odstup ode mne, Satane! Budu uctívat pouze Pána, svého Boha a jen jemu budu sloužit. Tvá námaha a tvé slovo se vrátí na tvou hlavu a tvé prohřešky padnou na tvou korunu, nyní a na věky věků. Amen.*“

„*Get thee behind me, Satan! I shall worship the Lord my God, and Him only will I serve. Thy labour and thy word will return upon thy head, and thy blasphemies will come down upon thy crown in the present and in the future world. Amen.*“ (str.80)

Zároveň však tvrdí, že nikdo není těmito myšlenkami vinen a předesílá: „*Nikdo, kdo čelí rouhavým myšlenkám si nemusí myslet, že na něm leží vina, jelikož Pán je znalec srdcí a je si vědom, že taková slova a myšlenky nepocházejí z nás, ale z našich nepřátel.*“ (str.79).

Další z historických osob, i když pouze literárních, je Lady MacBeth. I ona trpěla obsedantně-kompulzivní poruchou, a tedy jistě vykazovala obsedantní rysy. Důkazy pro toto tvrzení nalezneme v pátém jednání a scéně první:

Lékař: *Vidíte, má oči otevřené.*

¹ Česky Žebřík do ráje

Dvorní dáma: *Má, ale jejich vidomost je na zámek. Lékař: Co to dělá teď? Podívejte se, jak si drhne ruce!*

Dvorní dáma: *To dělá vždycky. Jako by si je myla. Někdy to dělá celou čtvrt hodinu.*

lady Macbethová: *Ještě je tu skvrna.*

Lékař: *Slyšíte? Mluví. Poznamenám si, co řekne, abych nemusil spoléhat jen na paměť.*

Lady Macbethová: *Pusť, prokletá skvrno, pusť, povídám! Jedna, dvě – je tedy čas to vykonat. V pekle je černo! Styďte se, choti, styďte se! Jste voják a máte strach? Co bychom se starali, kdo se to doví, když na nás přece nikdo nemůže, aby nás pohnal k odpovědnosti? Ale stejně, kdo by si to byl pomyslel, že ten stařec má v sobě tolik krve?*

Lékař: *Slyšíte to?*

Lady Macbethová: *Fifský thén měl ženu – kde je jí konec? Co? Cožpak tyhle ruce už nikdy nebudou čisté? Přestaňte, choti, přestaňte! Všechno pokazíte tím svým třestěním.“*
(2014, str. 89-90)

Pro zajímavost si uveďme jméno zakladatele řádu Tovaryšstvo Ježíšovo, Ignác z Loyoly (1491-1556). O jeho obsesích nám zanechal zprávu sám Ignác osobně, ve svém životopisu, který diktoval své sekretářce. Mimo jiné v něm stojí: *(Ignác) počal míti mnoho potíží ze svých skrupulí, a to i přes to, že generální zpověď, kterou provedl v Monserattu, byla celkem pečlivě vykonána a sepsána, stále se mu čas od času zdálo, že ve zpovědi nezmínil určité věci. Toto mu způsobovalo velké znepokojení, protože ačkoliv se vyzpovídal ze všeho, stále nebyl spokojen. Začal tak hledat světce, který by ho ze skrupulí vyléčil, ale nic mu nepomáhalo...* Když Ignáce přepadly vtíravé myšlenky a vytočily jej do naprosté šílenosti, křičel prý k Bohu s žádostí o pomoc, neboť již nenalézal lék v žádném člověku, ani jiném stvoření (Ganss in OCDHistory.net, 2009).

Další osobností, která skrupulemi trpěla, byla svatá Terezie z Lisieux. Obsese jí obtěžovaly od doby, kdy jí její učitel sdělil, že podle průběhu prvního svatého přijímání se rozhodne, půjde-li do pekla, nebo do nebe. Terezie píše: *„Monsieur l'Abbé nous a présenté les tortures qu'on souffre en enfer; il nous a dit que de notre première communion allait dépendre si nous allons au ciel ou en enfer.“*, tedy: *„Pan l'Abbé nám představoval mučení, která se zažívají v pekle. Řekl nám, že podle toho, jak půjde naše první přijímání se rozhodne,*

zda půjdeme do nebe, nebo do pekla.“ (Le Carmel en France, 2018). Je nutno dodat, že obsesí se již nikdy nezbavila a žila s nimi až do své předčasné smrti.

Zdroj OCDHistory uvádí také jméno Hannah Allen. Hannah byla poměrně obyčejná Angličanka, která však učinila neobyčejnou věc, a sice sepsala autobiografický spis o svých zápasech s obsedantními myšlenkami a jakým způsobem se tyto myšlenky snažili léčit tehdejší lékaři.

„nepřítel mé duše...Schován do rouhavých myšlenek a vnuknutí do mé mysli tak moc, že jsem sotva byla ve dne či noci volná, dokud na mne nepadl hluboký spánek...Byla jsem přesvědčena, že jsem zhřešila neodpuštělným hříchem...někdy mne d'ábel žalostně nabádá ke krutým a prapodivným myšlenkám o Pánu, jejichž přijetí se (díky jeho milosti) bojím a hnusím více než pekla samotného. (Allen in OCDHistory.net, 2009).

Jako léčebnou techniku pak Allen uvádí pouštění žilou, při kterém jednou z naprostého zoufalství s právě otevřenou žilou utekla a zamkla se do komory doufající, že se jí podaří vykrváct a zemřít. Smrt vnímala jako jediné vysvobození ze zajetí nutkavých myšlenek. Sama ve svém výkladu uvádí, že by si přála návštěvu Richarda Baxtera, duchovního, který se vtíravými myšlenkami zabýval a sepsal také několik rad pro lidi jimi trpící a jejich rodiny. Postiženým radí, aby se myšlenkám příliš nevěnovali a aby si jich nevšímalí. Tvrdí, že děláním si starostí okolo každé myšlenky je jenom přiživuje. Dále upozorňuje, že není třeba bát se, že jakýkoliv myšlenky mají obsah, nejsou hříchem, neboť jsou pouze doprovodem onemocnění. Stejně jako ukrutná žízeň člověka zmítajícího se v nemoci není hříchem, ani tyto myšlenky člověka hříšným nedělají (tamtéž).

1.3 Prevalence

Věnujme se zde krátce také prevalenci obsedantně-kompulzivní poruchy. Existuje několik výzkumů pátrajících po prevalenci obsedantně-kompulzivní poruchy, ovšem většina z nich pochází ze států mimo Evropu. Nejpřínosnějším pro nás Evropany je dle našeho názoru výzkum s názvem Cross-National Epidemiology of Obsessive-Compulsive disorder (Weissmann, 1998). Autorka ve svém výzkumu porovnávala vzorek populace z několika světových zemí. Konkrétně USA, Kanady, Německa, Tchaj-wanu, Koreje, Nového Zélandu a Portorika. Pochopitelně bude pro většinu čtenářů nejpřínosnější přítomnost vzorku z německého Mnichova. Ačkoliv sami autoři uvádějí, že tento vzorek byl poměrně nehomogenní, malý a ve věkovém průměru nejstarší, nezbyvá nám než se s tím, z důvodu neexistence aktuálnějších dat, smířit. V níže přiložené tabulce jsou sepsány

roční a celoživotní prevalence obsedantně-kompulzivní poruchy tak, jak je ve svém výzkumu autorka uvedla. Jak lze ze samotné tabulky vyčíst, prevalence je ve světě více méně stejná. Otázkou, proč je na Tchaj-wanu nejnižší se v této práci z pochopitelných důvodů nebudeme zabývat.

Tab. 1: Prevalence OCD

Místo	Celoživotní prevalence /100	Roční prevalence /100
USA	2,3	1,3
Edmonton	2,3	1,4
Portoriko	2,5	1,8
Mnichov	2,1	1,6
Tchaj-wan	0,7	0,4
Korea	1,9	1,1
Nový Zéland	2,2	1,1

Výzkum byl postaven na strukturovaném DIS (Diagnostic interview schedule) interview, což je jakási forma rozhovoru, která je sestavena tak, aby obsahovala veškeré otázky nutné ke stanovení psychiatrické diagnózy (Segal, 2010). Při aplikaci této metody čte výzkumník otázky přesně podle znění a pořadí uvedeného v DIS a zapisuje pacientovy odpovědi. Obsah metody pak odpovídá klasifikaci DSM. DIS obsahuje dvě otázky zabývající se obsesemi a tři otázky zabývající se kompulzemi. Aby obsedantně-kompulzivní porucha mohla být diagnostikována, je dle DIS nutné, aby obsese a kompulze přetrvávaly minimálně tři týdny, a to i přes snahy tyto zastavit. Symptomy také musí spadat do předem daných kritérií.

Prevalenci autoři zjistili mírně vyšší u žen, kromě Mnichova, kde převažovali nad ženami muži.

Druhým výzkumem, který zde v kapitole o prevalenci můžeme zmínit, který ale, díky místu výzkumu, není pro nás tak úplně relevantní, je výzkum *The Epidemiology of Obsessive-Compulsive Disorder in Five US Communities* (Karno et al., 1986). Autoři ve svém výzkumu sledovali prevalenci obsedantně-kompulzivní poruchy v pěti lokalitách Spojených států Amerických. Konkrétně v New Heaven, Baltimoru, St Louis, Piedmontu a v Los Angeles. Autoři opět použili již výše zmíněný dotazník DIS. Opět byly položeny dvě

otázky zkoumající obsese a tři otázky zkoumající kompulze. Pokud je zjištěna přítomnost obsedantně-kompulzivních rysů, je zkoumaná jejich závažnost. Proband je tázán, zdali s těmito obtížemi navštívil lékaře, zda byl nucen kvůli těmto obtížím brát medikaci, nebo zdali tyto obtíže kolidují s jeho osobním životem. Pokud je na otázky zodpovězeno negativně, symptomy jsou považovány za přítomné, ale ne dost závažné k udělení diagnózy. K té je potřeba, aby kromě závažných symptomů, proband měl minimálně jednu obsesi a jednu kompulzi.

Mohli bychom se také ptát, vzhledem k tématu této práce, jak častou náplní obsesí jsou náboženská témata. Na stejnou otázku se zřejmě tázal také tým pákistánských autorů a přišel s výzkumem, který nese název „*Frequency of religious themes in obsessive compulsive disorder*“ (Nazar et al., 2011). Ačkoliv je tento výzkum dle našeho názoru trochu pochybný, ať už vzhledem k malému vzorku, tak s přihlédnutím k poměrně slabé analýze dat, nedá mi jej na tomto místě nezmínit.

Autoři disponovali vzorkem padesáti pacientů psychiatrické nemocnice Lady Reading Hospital v Peshwaru. Podmínkou, aby byl do vzorku proband zařazen, bylo splnění kritérií pro diagnózu obsedantně-kompulzivní poruchy dle DSM-III R. Průměrný věk participantů byl $25,78 \pm 7,39$ let. Průměrný věk prvního nástupu OCD byl $21,36 \pm 8,21$ let. U většiny participantů (88%) nastal počátek poruchy před třicátým rokem věku. Celková délka trvání poruchy byla $4,49 \pm 4,2$ let.

Ukázalo se, že náboženské motivy skutečně tvoří více než polovinu obsesí a kompulzí těchto participantů. Jako příklad obsese autoři uvádějí počet opakování modliteb, nebo pochyby o důkladném provedení očistného rituálu wazoo. Mezi dalšími motivy obsesí byly například pochyby o víře v jednoho boha, o jeho existenci, nebo o příslušnosti k islámu.

Je velká škoda, že autoři nepopsali postup, kterým data analyzovali, berme jej tedy spíše jako zajímavý vhled do problematiky.

2 NÁBOŽENSKÉ PŘESVĚDČENÍ

Stejně jako obsedantně-kompulzivní rysy, kterým jsme věnovali předchozí kapitolu, ani náboženské přesvědčení, které se zdá být naprosto jasným pojmem, není úplně tak samo sebe vysvětlující. Pojďme si v této kapitole představit, jak náboženské přesvědčení definujeme a jak s ním pracuje vědecká psychologie.

2.1 Definice

Většina autorů, která se kdy pokusila náboženské přesvědčení zkoumat, skončila spíše u jeho operacionalizace než definice. Pojďme se nyní pokusit tento neduh napravit a uvést zde komplexní definici náboženského přesvědčení. Není snadné definovat náboženské přesvědčení jako samostatný konstrukt, pojďme tedy prozíravě nejdříve definovat každý z pojmů zvlášť, a nakonec je propojme.

Přesvědčení bychom mohli podle Oxfordského slovníku definovat jako stav oddání se něčemu nebo někomu, jako stav oddání se například ideologii.² (2018).

Zdá-li se, že definice přesvědčení byl až příliš lehký úkol, definice náboženství zdaleka tak lehká není. Většina autorů se náboženství definovat zdráhá s tvrzením, že je to příliš komplikovaný jev v tolika různých variacích, aby mohl být jednoduše definován. Definovat náboženství se tak „odvážilo“ pouze několik autorů, jejichž definice si nyní uveďme.

Pokud bychom zavítali do klasické filosofie, mohli bychom si vybrat například definici Immanuela Kanta, který tvrdil, že náboženství je uvědomění si kategorického imperativu jako příkazu božského. (in Heller, 1988). Pojďme se však spíše věnovat definicím psychologickým.

Štampach (2008) uvádí, že náboženství je *vztah člověka k transcendentní skutečnosti*. Vztah přitom chápe obousměrně a transcendenci se zde rozumí skutečnost, která „*není bez své vlastní iniciativy poznatelná obvyklými lidskými postupy*“ (s.31) Tato transcendence může být však diskutabilní, vezmeme-li v potaz nějaká z polyteistických náboženství, ve

² V originále The state or quality of being dedicated to a cause, ideology, activity, etc.; the action of devoting oneself to something or someone; devotion, dedication

kterých se někteří z bohů naprosto propojení s přírodou, a tedy jakýmsi způsobem poznání být mohou.

Říčan ve své knize Psychologie náboženství (2002) uvádí Hellerovu definici, která postuluje, že „v náboženství jde o vztah člověka ...k tomu, co má vůči němu roli boha.“ (s.36) Tato definice je dle mého názoru vhodnější než výše uvedená definice Štampachova, byť se zdá být jednodušší. Její vhodnost dle mého názoru spočívá v absenci pojmu transcendentní, který není, jak už jsme výše nastínili, univerzálně použitelný.

Pro zajímavost uveďme také etymologickou definici Zdeňka Neubauera. Ten vychází ze skutečnosti, že slovo *religion* je tradičně odvozováno od slovesa *ligare*, což znamená „vázat“, „svazovat“. Slovo *re-ligare* pak znamená vázat vzájemně. Jako důsledek tohoto etymologického vhledu se nabízí definovat náboženství jako vztah (vzájemný) člověka a boha. Schválně zde na tomto místě píši slovo bůh s malým b, jelikož se nejedná pouze o biblického Boha. Tuto definici však Neubauer odmítá a postuluje, že jde prostě o vztah mezi člověkem (lidmi) a skutečností. (1994)

Nyní jsme si připravili veškerý potřebný materiál, abychom mohli utvořit definici náboženského přesvědčení. Definujme jej tedy jako stav oddanosti vztahu ke skutečnosti, která má pro jedince roli boha.

Autoři dotazníku RCI-10, který bude představen níže, v praktické části této práce, definují náboženské přesvědčení jako stupeň, jakým jedinec vzhlíží k náboženským hodnotám, přesvědčením a praktikám a jak je užívá v běžném životě (Worthington et al., 2003). Tuto definici přijmeme jako platnou pro zkoumání provedené pro potřeby této práce, ne však jako obecně platnou definici, jelikož postrádá mnoho prvků, které jsou pro definování náboženského přesvědčení, jako je například vztah k božstvu.

2.2 Operacionalizace pojmu

Máme-li pojem náboženského přesvědčení definován, můžeme se nyní podívat na pokusy o jeho operacionalizaci. Tímto pojmem zde míníme převod výzkumného problému do empiricky testovatelné podoby, do podoby měřitelných indikátorů. Jak už jsme zmínili v předchozí podkapitole, je mnoho autorů, kteří se o operacionalizaci pojmu náboženského přesvědčení pokusili. Pojďme si nyní několik z nich představit.

Glock (1962) rozděluje náboženské přesvědčení do 5 dimenzí:

- Dimenze 1 – Zkušenostní přesvědčení – obsahuje emoční reakci na komunikaci s Bohem, nebo jinou transcendentní entitou.
- Dimenze 2 – Ideologické přesvědčení – objevuje se, pokud se jedinec hlásí k přesvědčením vyhrazených jeho vírou a podporuje je
- Dimenze 3 – Rituální přesvědčení – jedinec následuje praktiky jeho náboženské tradice. Ve zkratce jde o různé oběti, účast na pobožnostech atd.
- Dimenze 4 – Intelektuální přesvědčení – Jedinec projevuje znalosti z oblasti své víry, například tradice, posvátné texty, přední postavy.
- Dimenze 5 – Konsekvenční dimenze – zahrnuje postoje, chování a hodnoty, které jedinec projevuje vůči jiným lidem a které jsou výsledkem náboženských přesvědčení.

Dalším autorem, který se operacionalizaci pojmu věnoval je Worthington Jr., E. L., (1988). Ten náboženské přesvědčení operacionalizoval jako skladbu následujících proměnných: frekvence návštěvy kostela, účast na aktivitách církve, souhlas a podpora teologických komponent víry a frekvence odkazování se na Bibli, Tóru a jiné posvátné texty. Dále Worthington uvádí, že náboženské přesvědčení zahrnuje také modlitbu, studium Bible atd. Každému čtenáři je však nejspíš jasné, že Worthingtonova operacionalizace není volně generalizovatelná na jakékoliv existující náboženství.

Worthington et al., (2003) v článku, který se věnuje vývoji dotazníku RCI-10, a který byl již zmíněn výše, uvádí model operacionalizace náboženského přesvědčení podle Hill&Hood. Tito autoři náboženské přesvědčení operacionalizovali pomocí několika tvrzení:

- Členství/nečlenství v náboženské organizaci
- Stupeň participace v náboženských aktivitách
- Postoje a důležitost náboženské zkušenosti
- Víra v tradiční krédo náboženství

(Hill & Hood in Worthington et al., 2003).

Jako nadřazený pojem náboženského přesvědčení můžeme vnímat religiozitu. Michal Stríženec (nedat.) religiozitu chápe: „*ako organizovaný systém presvedčení, praxe, rituálov, ktorý umožňuje človeku nadviazať blízky vzťah k božstvu alebo Bohu.*“

Uvedme si pro zajímavost také pohled, kterým se na svou víru dívají samotní křesťané. Je těžké tuto definici spirituality/religiozity/náboženství zařadit do jakékoliv

kategorie, kterou jsme si v této práci doposud vytvořili. Uvedme ji proto zde, v podkapitole o operacionalizaci pojmu. Otec Jan Regner (osobní sdělení, 6. března 2018) uvádí, že definice křesťanské víry se nachází přímo v Písmu. Konkrétně odkazuje na První list Janův, 4. kapitolu verše 7. až 13., kde stojí: *„Nejmilejší, milujmež jedni druhé; nebo láska z Boha jest, a každý, kdož miluje, z Boha se narodil, a znát Boha. Kdož nemiluje, nezná Boha; nebo Bůh láska jest. V tomť zjevena jest láska Boží k nám, že Syna svého toho jednorozeného poslal Bůh na svět, abychom živi byli skrze něho. V tomť jest láska, ne že bychom my Boha milovali, ale že on miloval nás, a poslal Syna svého obět slitování za hříchy naše. Nejmilejší, poněvadž tak miloval Bůh, i myť máme jedni druhé milovati. Boha žádný nikdy nespatriil, ale milujeme-liť jedni druhé, Bůh v nás přebývá, a láska jeho dokonalá jest v nás. Po tomtoť poznáváme, že v něm přebýváme, a on v nás, že z Ducha svého dal nám.* (Bible svatá, 1991). Zřejmě nejčastěji se opakujícím slovem v tomto úryvku je slovo „láska“. Právě jako lásku otec Regner křesťanskou víru definuje. Je to vzájemná láska Boha a člověka.

3 OBSEDANTNĚ-KOMPULZIVNÍ RYSY A NÁBOŽENSKÉ PŘESVĚDČENÍ

Nutkavou neurózu můžeme brát jako individuální religiozitu a náboženství jako univerzální neurózu.

Tento mezi odbornou veřejností velmi dobře známý výrok uvedl ve své práci Nutkavá jednání a náboženské úkony Sigmund Freud (1999). Byl to nejspíše on, kdo si jako první, nebo minimálně jako jeden z prvních, povšimnul jistých podobností mezi náboženstvím a nutkavým jednáním. Pomocí psychoanalytické terapie se pak pokoušel tento vztah objasnit. Freud tvrdí, že společnými znaky obou fenoménů jsou zejména strach ze svědomí při neprovedení jednoho či druhého, izolace od ostatní činnosti a ve svědomitosti provedení. Hlavní rozdíly pak vnímá v individuální rozmanitosti neurózy oproti stereotypnosti náboženských rituálů. Další rozdíl Freud vidí jako vnímanou smysluplnost náboženských úkonů a nesmyslnost neurotického jednání. Pak Freud tvrdí, že „*nutkavá neuróza zde působí jako zpola komická, zpola smutná karikatura nějakého soukromého náboženství.*“ (str.103)

V první kapitole věnované obsedantně-kompulzivním rysům si mohl pozorný čtenář povšimnout, že již na tomto místě zmiňujeme obsese spojené s náboženskými myšlenkami. Případně bylo vírou provázáno také vypořádávání se s těmito myšlenkami. Zdá se tedy, že nějaká forma vztahu mezi obsedantními rysy, případně tedy obsedantně-kompulzivní poruchou, existovala odjakživa. Vztahem obsedantních rysů a náboženského přesvědčení se zabývalo několik výzkumníků a výzkumů. Na tomto místě si je představme.

Začněme výzkumem autorů Yorulmaz, O., Gençöz, T. a Woody, S. s názvem *OCD cognitions and symptoms in different religious contexts* (2009). Autoři ve svém výzkumu pracovali se vzorkem 115 muslimských studentů z Middle East Technical University v Turecké Ankaře a druhou skupinou 104 studentů křesťanů z University of British Columbia z Vancouveru. Věkový průměr první skupiny byl 20,5 let (S.D. = 1,7) a věkový průměr druhé skupiny 20,0 let (S.D. = 1,9). 73% tureckého vzorku byly ženy, 77% žen bylo také v kanadském vzorku.

Probandům bylo rozdáno několik testových metod, mezi které patřil:

I. Religiousness Screening Questionnaire

Tento sebesposuzovací dotazník sloužil ve výzkumu sloužil k posouzení stupně religiozity jedince. Obsahuje otázky na stupeň osobní religiozity a náboženského přesvědčení (například zkoumá dopady víry na život jedince atd.). Výroky proband posuzuje na 5bodové Likertově škále.

II. Interpretations of Intrusions Inventory

III. Obsessive-Compulsive Beliefs Questionnaire

Tato 44položková metoda zkoumá obsedantní rysy na 7bodové škále od tvrzení Souhlasím po Naprosto nesouhlasím. Dotazník je rozdělen do 3 subškál: zodpovědnost/odhad hrozby, perfekcionismus/jistota a důležitost/kontrola. Vyšší skóre v dotazníku pak naznačuje vyšší náchylnost k falešným přesvědčením.

IV. Thought Control Questionnaire

Je 30položkový nástroj, který posuzuje frekvenci, s jakou jedinec využívá různé strategie ke kontrole a zvládnání nechtěných myšlenek. Používá 4bodovou škálu, na níž probandi hodnotí frekvenci používání strategií ke kontrole nechtěných myšlenek na pěti subškálách: rozptýlení, sociální kontrola, starost, trest a přehodnocení, přičemž trest a starost jsou podle autorů Wels a Davis (1994) strategie maladaptivní.

V. Thought-Action Fusion Scale

Na devatenácti 5bodových položkách měří tendenci jedince vnímat myšlenku rovnou provedení toho onoho přemýšleného. Dotazník tuto skutečnost měří na dvou jakýchsi doménách: Morality-přemýšlení nad něčím je stejné, jako tento čin provést. Pravděpodobnosti: přemýšlení nad něčím zvyšuje šanci výskytu tohoto.

VI. White Bear Suppression Inventory

VII. Padua Inventory-Washington State University Revision

Jednocestná ANOVA neprokázala žádné rozdíly v religiozitě obou vzorků, tedy křesťanského a muslimského ($F(1,219) = 2.46; p > .05$)

Aby autoři prozkoumali vztah mezi rozdíly ve víře a religiozitě a obsedantně-kompulzivními rysy a symptomy, vytvořili dvě skupiny podle míry religiozity, která byla definována skórem v Religiousness Screening Questionnaire dotazníku. Autoři stanovili $Z \geq .5$ pro vysokou religiozitu ($n = 75$; ženy $n=64$) a $Z \leq .5$ pro nízkou religiozitu ($n=76$, ženy $n=52$). Poté autoři provedli 2 (víra: křesťanství vs. islám) x 2 (religiozita: vysoká vs. nízká) ANOVU pro každé z celkových skóre. Poté pro každou ze subškál byla provedena MANOVA, kterou následovalo LSD post hoc srovnávání. Nakonec autoři použili Bonferroniho korekci (hladina α byla stanovena na .2), aby se vyhnuli chybě prvního druhu.

Muslimský vzorek vykazoval větší znepokojení nechtěnými myšlenkami. Tato skupina měla také více OCD symptomů.

Autoři také našli efekt v hladině religiozity ($F < 5,14$; $p < ,02$) a jejím vztahu k obsedantním rysům. Nehledě na příslušnost k náboženství, vyšší religiozita vedla u jedinců k větší subjektivní důležitosti kontrolovat myšlenky. Více religiózní jedinci také výše skórovali v dotazníku Thought Action Fusion a to zejména na škále morality, než probandi s nižší religiozitou. Více religiózní probandi navíc udávali více obsedantních myšlenek týkajících se kontroly a ubližování.

Zajímavostí je, že autoři zjistili, že míra religiozity u křesťanů koreluje s výsledky TAF dotazníku. Vysoká ($n=38$) a nízká ($n=47$) religiozita u těchto probandů se odrážela ve vnímání škály morality u výše zmíněného dotazníku. Nízce religiózní participanti vykazovali nízké skóre u tohoto dotazníku.

Aby autoři zjistili korelaci mezi religiozitou a obsedantně-kompulzivními rysy, provedli u každého vzorku zvlášť korelační analýzu. Mezi obsedantními rysy a symptomy korelovala religiozita signifikantně pouze s TAF subškálou morality a přesvědčením o důležitosti kontroly myšlenek u křesťanů ($r = ,53$; $p < ,001$ respektive $r = ,22$; $p < ,05$). U muslimů byla jediná signifikantní korelace religiozity s TAF, opět se subškálou morality.

Pokračujme výzkumem autorů Witzig Jr. F. T. a Pollard, A. s názvem *Obsessional beliefs, religious beliefs, and scrupulosity among fundamental Protestant Christians* (2013), který se, jak již názvem napovídá, zabývá mimo jiné přítomností obsedantních přesvědčení u protestantů.

Výzkumný tým disponoval 302 dospělými probandy, kteří se hlásili k protestantismu. Do pojmu protestantismus podle Ammermana (1994, in Witzig & Pollard, 1994) autoři řadili evangelismus, premilenialismus, separatismus, „inerrancy of scripture“ (Neomylnost Písma), a literalismus. 181 participantů byly ženy (60%) a 121 muži (40%). Průměrný věk participantů byl 49 let (S.D. = 17,05) a průměrná délka jejich vzdělání byla 13,67 let (S.D. = 2,32). 260 probandů (86%) bylo ve své denominaci³ vychováno, zatímco 42 (14%) do denominace vstoupilo během života.

Autoři ve svém výzkumu opět použili kombinaci několika testových metod:

I. Obsessive-Compulsive Inventory Revised

³ Protestantské označení náboženské skupiny

Tento 18položkový sebesuzovací dotazník zkoumá míru obsedantnosti. Každá položka je hodnocena na 5bodové Likertově škále. Dotazník obsahuje šest subškál, mezi které patří: washing (umývání), checking (kontrola), ordering (uspořádávání), obsessing (nutkání), hoarding (hromadění) a neutralizing (neutralizace).

II. Beck Depression Inventory-Second Edition

III. State-Trait Anxiety Inventory-Trait Scale

IV. Religious Commitment Inventory

Dotazník obsahuje 10 sebesuzovacích položek, které měří náboženské přesvědčení, je to také jedna z metod, kterou používáme pro náš výzkum a která bude blíže představena v praktické části této práce.

V. Religious Fundamentalism Scale

Je 20položková škála vytvořená k měření „fundamentální“ mentality jedince a toho, jak jedinec sám nahlíží na svá náboženská přesvědčení. Metoda pracuje s 9bodovou Likertovou škálou od -4 (velmi silně nesouhlasím) po 4 (velmi silně souhlasím).

VI. Spiritual Well-Being Scale

VII. Penn Inventor of Scrupulosity (PIOS)

Je 19položkový sebesuzovací dotazník vytvořený za účelem měření obsedantně-kompulzivních symptomů týkajících se náboženských záležitostí. Participant hodnotí každé tvrzení na Likertově škále 0-4. Škála sestává ze dvou faktorů. Faktor I (Strach z hříchu) obsahuje 12 položek a má vnitřní konzistenci 0,90. Faktor II (Strach z Boha) má 7 položek a vnitřní konzistenci 0,88. Vnitřní konzistence celé metody je 0,93.

VIII. Obsessional Beliefs Questionnaire

Autoři si stanovili 4 hypotézy, které svým výzkumem ověřovali. Pro naši práci jsou důležité hlavně hypotézy 2 a 3.

Jako hypotézu 2 autoři uvádějí tvrzení, že: „*Mezi S-OCS⁴ a náboženským fundamentalismem bude pozitivní vztah.*“ Tuto hypotézu autoři však nepotvrdili a nenalezli signifikantní korelaci mezi celkovým skóre v PIOS a celkovým skóre v RFS ($r = 0,018$). Korelace nebyla signifikantní ani při korekci vzorku na úzkost a depresi ($r = 0,112$).

⁴ Obsedantně-kompulzivní symptomy se skrupulemi

Výsledky tedy ukazují, že míra náboženského fundamentalismu je nezávislá na míře OCD-S.

V hypotéze číslo 3 autoři přepokládali negativní vztah mezi S-OCS a religiozitou. Tuto negativní korelaci autoři také skutečně našli ($r = -0,227$), i když po korekci vzorku na úzkost a depresi nebyla korelace signifikantní ($r = -0,077$).

Tato naše práce si původně dávala za úkol provést šetření vztahu obsedantně-kompulzivních rysů a náboženského přesvědčení v malém měřítku v Evropě, protože v době studia podkladů neexistoval žádný evropský výzkum na toto téma. Se svým zajímavým a zcela čerstvým výzkumem nás předběhli holandsí autoři. Ve výzkumu s názvem *Influence of Religion on Obsessive-Compulsive Disorder: Comparisons Between Dutch Nonreligious, Roman Catholic, and Protestant Patients* (Van der Hooft et al., 2017) se zabývali vlivem náboženství na obsedantně-kompulzivní poruchu. Hypotéza autorů byla, že „*být věřící bude korelovat s výskytem a závažností OCD, stejně jako s OC kognicemi a že OC kognice budou tento vztah zprostředkovávat*“.

K měření religiozity autoři použili pouze tři otázky, které probandům položili. První se tázala, zda je osoba angažována v nějaké, a případně které, denominaci. Poté byli probandi zařazeni do kategorií bez vyznání, protestant, římský katolík a jiné. Pokud se proband hlásil k nějakému náboženství, byl dotázán na své náboženské přesvědčení, a měl odpovědět „not committed, little committed, committed a nebo strongly committed“. Poslední otázka se týkala frekvence návštěvy kostela (mešity, synagogy, ...). Ta byla rozdělena do 6 kategorií od „nikdy“ po „každý týden a více“.

Pro zjištění přítomnosti OCD a komorbidních poruch 1. osy autoři použili *Structured Clinical Interview for DSM-IV-TR*. Pro změření závažnosti OCD autoři využili Y-BOCS Severinity subscale – 10položkový dotazník s rozětím 0–40. S tímto dotazníkem autoři využili také 80položkový Y-BOCS symptom checklist, který podává informaci o přítomnosti symptomů ze subškál: Agrese/Kontrola, Symetrie/Uspořádávání, Kontaminace/Umývání a Hromadění a jejich závažnost.

Autoři použili také metodu Beck Depression Inventory, kterou zkoumali komorbidní depresivní symptomy, to je pro naši práci však irelevantní.

Poslední metodou, kterou autoři použili je Interpretations of Intrusions Inventory, která měří 3 domény klamných přesvědčení , konkrétně „zodpovědnost“, „přeceňování

myšlenek“ a „kontrola myšlenek“. Dotazník sestává z 31 tvrzení která reflektují posouzení či interpretaci nutkavých myšlenek, obrazů nebo impulzů.

Demografické a klinické charakteristiky byly popsány pro tři skupiny náboženství: bez vyznání, protestanté a římský katolíci. Autoři poté provedli chí kvadrát test pro kategoričké proměnné a jednocestnou analýzu rozptylu (ANOVA) pro kontinuální proměnné. Tento krok následovalo provedení Tukeyho testu pro srovnání skupin tam, kde autoři uznali za vhodné. Stejnou metodou autoři analyzovali také vztah mezi náboženskou afiliací a návštěvou kostela. Pro všechny ostatní analýzy autoři použili modely lineární regrese. Následně autoři analyzovali vztah mezi obsedantně-kompulzivními kognicemi a náboženstvím a do jaké míry je tento vztah podporován náboženskou afiliací a četností návštěvy kostela.

Jak jsme již naznačili výše, autoři vzorek rozdělili do tří skupin: bez vyznání, protestanté a římský katolíci. Největší z těchto skupiny byla skupina bez náboženského vyznání (45%), na druhém místě stran velikosti byla skupina římských katolíků (32%), skupina protestantů byla s 23% nejmenší. Rozdělení vzorku odpovídalo rozdělení v populaci. Ostatní vyznání jako jiné křesťanské církve, islám atd. byly pro nízké zastoupení vyřazeny. V tomto výsledném vzorku byl poměr žen a mužů 55% vs. 45%. Průměrný věk participantů byl 36,7 let.

Závažnost OCD symptomů byla ve vzorku podle Y-BOCS 19.7, tedy střední. Průměrný věk nástupu poruchy byl 18.4 let a chronicita dosahovala 61%.

Co se týká vztahu náboženství a obsedantně-kompulzivních kognic, našli autoři signifikantně vyšší hladinu těchto kognic u římských katolíků než u skupiny protestantů a skupiny bezvěrců.

V diskuzi pak autoři tvrdí: *„Na rozdíl od naší hypotézy, být věřící nijak zvlášť neovlivňuje výskyt a závažnost OCD, ačkoliv jsme zjistili, že víra byla spojena s OC kognicemi. ...Tyto nálezy neznamenaají, že protestanté mají závažnější OCD nebo více OC kognic, jak bychom předpokládali. Na druhou stranu, římský katolíci vykazovali signifikantně více OC kognic než protestanté a nevěřící. Zjistili jsme, že tento rozdíl v OC kognicích nebyl ani tak zprostředkován religiozitou, ale spíše vyššími hladin depresivity a úzkostnosti...“*

Na rozdíl od předchozího výzkumu, výzkum s názvem *Religiosity and Obsessive Compulsive Symptoms in a Non-Consulting Sample of Medical Students* (autorů Hendi EL-Arabi et al., 2015) obsahoval pouze vzorek muslimských participantů.

Autoři měli k dispozici 143 účastníků, přičemž z důvodu dosažení 90% síly testu a chyby α 0,01 ustálili počet na čísle 140.

Autoři ve svém výzkumu použili pouze dvě testové metody a to *The Religiousness Measure Questionnaire*, což je 17položkový dotazník sestávající ze tří subškál, které posuzují jednotlivé aspekty víry: náboženský vliv na každodenní život, náboženské zapojení a religious hope, což můžeme chápat jako jakousi náboženskou víru. Abychom si pojem mohl lépe představit, uvedme, že subškála byla tvořena otázkami jako „Věříte v nebe?“ nebo „Věříte, že Vaše utrpení bude odměněno?“. Tato subškála byla posuzována pomocí šesti otázek hodnocených pomocí Likertovy škály 1-7. Náboženské zapojení autoři hodnotili pomocí tří otázek jako například „Jak často se modlíte?“. Šesti otázkami byla hodnocena také subškála vlivu na každodenní život. Opět byly hodnoceny pomocí Likertovy škály 1-7. Skór byl počítán vypočtením průměru pro každou ze subškál.

Pro měření obsedantních rysů autoři použili dotazník *Obsessive-Compulsive Inventory-Revised*, který byl již blíže popsán výše.

Autoři výzkumu disponovali vzorkem 143 účastníků, z čehož 71 bylo mužů a 72 žen. 95% probandů bylo vyznavači islámu. Okolo 75% vzorku mělo v době výzkumu obsedantně-kompulzivní symptomy.

K metodám zpracování dat se autoři vyjadřují pouze poměrně sporadicky. Zmiňují užití Studentova t-testu a analýzy rozptylu (ANOVA) pro zkoumání signifikance rozdílu kvantitativních proměnných a Chí kvadrát test ke zkoumání signifikance rozdílu kvalitativních proměnných. Korelační koeficienty pak autoři použili k ověření spojitosti mezi různými škálami posuzujícími religiozitu a obsedantně-kompulzivní symptomy. Jako statisticky významná hodnota pravděpodobnosti byla považována hodnota $p < 0,05$.

Autoři nenalezli žádný statisticky významný rozdíl mezi studenty, kteří vykazovali zvýšenou přítomnost OCD a těmi, u kterých tomu tak nebylo, co se týče jejich náboženského zapojení a ostatních subškál náboženského přesvědčení.

Nalezena však byla statisticky významná korelace mezi zvýšenou hladinou náboženského zapojení, hope, tedy víry a vlivu v každodenním životě a přítomností jistých typů OCD symptomů, konkrétně umývání a nutkání.

Autoři nenalezli ani žádný statisticky významný rozdíl mezi celkovým skóre v OCI-R a průměrným skóre religiozity, z čehož vyplývá, že religiozita neměla vliv na výskyt obsedantně-kompulzivní poruchy.

V neposlední řadě bychom rádi zmínili velmi přínosný výzkum s názvem *Association between protestant religiosity and obsessive-compulsive symptoms and cognitions* (Abramowitz et al., 2004). Podobně jako výše zmíněný výzkum autorů Witzig a Pollard se i tento výzkum zaměřuje, jak je již z názvu patrné, na protestantské křesťany. Autoři ve své práci disponovali 1005 studenty psychologie. Z tohoto počtu bylo 753 (74,9%) žen a 252 (25,1%) mužů. Průměrný věk participantů byl 18,99 let (S.D. = 1,85).

Participantů byli nejdříve vyzváni, aby ze seznamu více než 20 náboženských denominací vybrali svou náboženskou příslušnost. Z celkového počtu 1005 participantů se 144 (14,3%) k žádné náboženské příslušnosti nehlásilo. Ze zbylých 861 jedinců, kteří svou příslušnost udali, patřila většina (644 participantů; 74,8%) k protestantské denominaci (například baptisté, metodisté, ...). Ke katolicismu se hlásilo 144 (16,7%) participantů a 73 (8,5%) se jich označilo za ateisty nebo agnostiky.

Z testových metod si autoři vybrali následující:

Obsessive Beliefs Questionnaire.

Obsessive-Compulsive Inventory-Revised

Jako doplňkové testy autoři zvolili Center for Epidemiological Studies-Depression Scale a Self-Rating Anxiety Scale, ty jsou však pro tuto práci irelevantní.

Zapomněli jsme také zmínit, jak autoři měřili religiozitu participantů. Za tímto účelem vytvořili 3 otázky, které byly v testové baterii situovány hned za seznamem náboženských denominací, který jsme zmínili výše. Tyto otázky měřily sílu náboženské příslušnosti, sílu náboženských přesvědčení a sílu souhlasu s učením toho kterého náboženství. Na tyto otázky participantů odpovídali na škále 1-5, počínaje výrokem „vůbec ne silné“ po „velmi silné“. Aby autoři pro svůj výzkum získali homogenní skupiny, vytvořili 3 kategorie podle míry religiozity: Vysoce religiózní skupina, do této skupiny autoři zařadili pouze ty participantů, kteří se hlásili k protestantské denominaci a zároveň na všechny tři položky odpověděli nejvyšším číslem, tedy 5. To utvořilo skupinu o $n = 132$. Další skupina, středně religiózní, obsahovala participantů, kteří na všech položkách číslem 3 a kteří se rovněž označili za protestanty. Celkový počet skupiny pak byl 37 probandů. Třetí skupina obsahovala ty jedince, kteří se označili za ateisty nebo agnostiky, celkem 51.

Aby autoři ověřili vztah religiozity a závažnosti obsedantně-kompulzivních symptomů, porovnali všechny tři skupiny věřících na každé z šesti subškál dotazníku OCI-R. Poté autoři provedli analýzu kovariance (ANCOVA). Výsledky ukázaly, že vysoce

religiózní skupina vykazovala závažnější obsedantně-kompulzivní symptomy v OCI-R v porovnání s méně religiózními skupinami ($p = ,02$). Protože autoři provedli celkem šest analýz kovariance, nastavili hladinu α na $,05/6$ nebo $,008$. Rozdíl na škále nutkání pak nebyl na těchto konzervativnějších hladinách pravděpodobnosti signifikantní. Signifikantní rozdíl byl zaznamenán na subškále umývání i po této úpravě hladiny α . Post hoc LSD test ukázal, že vysoce religiózní skupina vykazovala závažnější kompulzivní umývání než zbylé dvě skupiny. Žádné jiné signifikantní rozdíly autoři nenalezli.

Co se týká dotazníku OBQ, autoři zjistili, že vysoce religiózní skupina skórovala výše než skupina nevěřících v následujících subškálách: tolerance nejistoty, ovládání myšlenek, důležitost myšlenek, a odpovědnost. Středně religiózní skupina vykazovala signifikantně nižší skóre než skupina vysoce věřících na subškále důležitost myšlenek. Ačkoliv skupina středně věřících skórovala na všech OBQ subškálách výše než skupina nevěřících, nebyly tyto rozdíly po Bonferroniho korekci signifikantní.

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Na předchozích několika stranách jsme si utvořili teoretický základ naší práce, ze kterého nyní na zbývajících stranách budeme čerpat. Jak je patrné již z kapitoly 3, hlavním tématem našeho výzkumu, což se ostatně odráží také v názvu práce, je vztah obsedantně-kompulzivních rysů a náboženského přesvědčení.

S takto strohým výzkumným problémem však lze pracovat jen s těží. Jako primární úkol jsme si stanovili prozkoumat, zdali věřící lidé vykazují obecně více obsedantních rysů než lidé nevěřící, jak naznačovaly některé, v této práci již zmíněné, zahraniční výzkumy. V době započetí tohoto výzkumu nebyl k dispozici žádný jiný výzkum, který by se věnoval středoevropské populaci, nebo alespoň evropské populaci jako takové. Neustále tak vyvstávala myšlenka, zdali je povaha vztahu obsedantně-kompulzivních rysů a náboženského přesvědčení, jak ji popsaly různé americké výzkumy a výzkumy z Blízkého východu, stejná také pro středoevropskou populaci.

Dále nás zajímalo, jaká je povaha obsesí a kompulzí u věřících a nevěřících probandů. Bylo nasnadě, že věřící lidé budou mít jiný obsah obsesí, které by se mohly vztahovat například k bohu. Stejně tak se nabízí předpokládat, že také strategie vypořádávání se s těmito myšlenkami budou u nevěřící populace jiné než u věřících jedinců, kteří jako kompulzi mohou používat například modlitbu.

V neposlední řadě jsme si dali za úkol zjistit, v jakých subškálách inventáře Obsessive Compulsive Inventory nejčastěji skórují věřící různého náboženského přesvědčení.

A konečně nás zajímalo, zdali povaha obsesí a kompulzí je různá u různých náboženství. Každá víra má totiž svou historii a své hlavní motivy a zákonitosti, které by se podle našich předpokladů měly promítnout také do obsahu nechtěných myšlenek jedince.

5 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Náš výzkumný problém jsem se rozhodl prozkoumat pomocí výzkumu založeného na dvou testových metodách.

Ke zkoumání jsme metodou samovýběru cílili na věřící i nevěřící populaci z České a Slovenské republiky. Bylo našim cílem získat co možná nejrozmanitější vzorek, co se věku, typu víry i místa bydliště týče. K testování byly použity dvě nosné metody: Obsessive Compulsive Inventory a Religious Commitment Inventory 10 viz dále.

5.1 Testové metody

Pro potřeby výzkumu byly po rešerši zahraničních výzkumů vybrány dvě metody, které měřily data potřebná pro naše účely.

Pro měření obsedantně-kompulzivních rysů byl zvolen dotazník Obsessive-Compulsive Inventory.

Pro měření náboženského přesvědčení byl použit dotazník Obsessive Beliefs Questionnaire.

Abychom měli alespoň nějakou možnost zjistit povahu subjektivních obsesí a kompulzí, byl za inventář Obsessive-Compulsive inventory do testové baterie zařazen list se dvěma otázkami zkoumajícími povahu obsesí a kompulzí jednotlivých probandů. Otázky byly doplňovací a jejich znění bylo: „*Míváte-li nějaké nechtěné/vtíravé myšlenky, jaké to jsou?*“ a „*Čím tyto myšlenky zaháníte?*“.

5.1.1 Inventář Obsessive-Compulsive Inventory

K vytvoření inventáře Obsessive-Compulsive Inventory autory vedlo několik důvodů. Cítili potřebu vytvořit metodu, která bude schopna zahrnout rozmanitý obsah obsesí a kompulzí, dále tato metoda měla poskytovat možnost porovnat závažnost různých obsesí a kompulzí. Nakonec to byla také potřeba poskytnout měřící nástroj, který bude možno administrovat klinické i neklinické populaci. (Foa, 1998).

Inventář obsahuje 42 položek hodnocených na sedmi subškálách, které jsou založeny na různých kategoriích obsedantně-kompulzivních symptomů. Jsou jimi:

- Kontrola (9 položek)

- Umývání (8 položek)
- Nutkání (8 položek)
- Neutralizace (6 položek)
- Uspořádávání (5 položek)
- Hromadění (3 položky)
- Pochybování (3 položky) (Foa, 1998)

Každá z položek je hodnocena na 4bodové Likertově škále od tvrzení „Vůbec ne“ po „Velmi“.

Autoři dotazníku udávají velmi dobrou vnitřní konzistenci metody (pohybující se v mezi ,59 - ,96) pro celou škálu i jednotlivé subškály u pacientů trpících obsedantně-kompulzivní poruchou, generalizovanou úzkostnou poruchou nebo posttraumatickou stresovou poruchou, ale i u populace bez úzkostné poruchy.

Jako výhodu inventáře oproti dřívějším metodám měřícím obsedantně-kompulzivní rysy autoři vnímají širokou škálu symptomů, které metoda dokáže obsáhnout a také hodnocení pomocí Likertovy škály, která dokáže v tomto případě posoudit závažnost obsedantně-kompulzivních rysů a je možno ji pohodlně administrovat jak u klinické, tak neklinické populace.

Skórování inventáře je velmi jednoduchou záležitostí. Inventář nám poskytuje možnost vyhodnotit přítomnost obsedantně-kompulzivních rysů obecně, v tom případě musí součet všech položek inventáře být ≥ 42 . Metoda poskytuje také možnost zjištění přítomnosti obsedantně-kompulzivních rysů v jednotlivých sedmi subškálách, poté musí jedinec dosáhnout průměrného skóre v subškále $\geq 2,5$.

Tab. 2: Škály a ukázkové položky inventáře OCI

Subškála	Popis subškály a ukázka položek
	Subškála zkoumá tendenci k obsesivitě v oblasti mytí.
Umývání	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Domnívám se, že kontakt s tělesnými tekutinami (pot, sliny, krev, moč, ...) může znečistit mé oblečení, nebo mi jinak ublížit.</i> - <i>Jsem nutkavě zaujat(a) čistotou.</i>
	Subškála zkoumá tendenci k obsesivitě v oblasti nutkavé kontroly věcí.
Kontrola	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Opakovaně kontroluji vyplněné formuláře či jiné věci, které jsem napsal(a).</i> - <i>Jsem v práci pozadu, protože věci opakuji stále dokola.</i>
	Subškála zkoumá tendenci k obsesivitě v oblasti nutkavého pochybování a nejistoty.
Pochybování	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Po tom, co něco pečlivě provedu, mám stále pocit, že jsem to ještě nedokončil(a).</i> - <i>Po tom, co něco provedu, mám neustálé pochybnosti, zdali jsem to opravdu udělal(a).</i>
	Subškála zkoumá tendenci k obsesivitě v oblasti nutkavého uspořádávání věcí určitým způsobem.
Uspořádávání	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Cítím se svázán(a) dodržovat přesné pořadí při oblékání, svlékání a umývání.</i> - <i>Než jdu spát, musím udělat určité věci určitým způsobem.</i>
	Subškála zkoumá tendenci k obsesivitě v oblasti obecných vtíravých myšlenek a jejich kontroly.
Obsese (nutkání)	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Znepokojuje mne pohled na nože, nůžky a jiné ostré předměty, abych nad nimi náhodou neztratil(a) kontrolu.</i> - <i>Je pro mne těžké ovládat své myšlenky.</i>
	Subškála zkoumá tendenci k obsesivitě v oblasti nutkavého hromadění věcí a majetku.
Hromadění	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Nashromáždil(a) jsem tolik věcí, že už se mi pletou pod nohy.</i> - <i>Sbírám věci, které nepotřebuji.</i>
	Subškála zkoumá tendenci k obsesivitě v oblasti kontroly nechtěných a vtíravých myšlenek a vypořádávání se s nimi.
Neutralizování	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Musím se pomodlit, abych se zbavil(a) zlých myšlenek nebo pocitů.</i> - <i>Vracím se na různá místa abych se ujistil(a), že jsem nikomu neublížil(a).</i>

5.1.2 Inventář Religious Commitment Inventory 10

Inventář náboženského přesvědčení či angažovanosti RCI-10 autorů Worthington, E. L., Jr., Wade, N. G., Hight, T. L., Ripley, J. S., McCullough, M. E., Berry, J. W., Schmitt, M. M., Berry, J. T., Bursley, K. H., & O'Conner, L. byl poprvé popsán v článku s názvem *The religious commitment inventory-10: Development, refinement, and validation of a brief scale for research and counseling* (2003). Metoda byla vyvinuta z předchozí verze inventáře,

RCI-17, který obsahoval, jak může být již z názvu patrné, 17 otázek a 3 faktory (tamtéž). Z této metody byly vybrány otázky, pokud jejich faktorová zátěž byla ,60 nebo vyšší, nebo pokud faktorová zátěž byla alespoň o ,15 vyšší než zátěže na ostatních faktorech. Tímto způsobem autoři z metody RCI-17 extrahovali deset otázek.

Autoři na těchto vyextrahovaných deseti otázkách provedli analýzu metodou hlavních os (s rotací varimax). Byly nalezeny dva faktory s vlastními čísly většími než 1,0, které nesly 72,0% celkového rozptylu. Průměr celé škály byl 23,6 (S.D. = 108). Faktor 1 (vlastní číslo = 6,20) má 6 položek, které čítají 62,0% celkového rozptylu. Tento faktor představuje intrapersonální náboženskou angažovanost. Jeho průměr je 14,7 (S.D. = 7,1). Faktor 2 (vlastní číslo = 1,01) obsahuje 4 položky a je mu připisováno 10,1% celkového rozptylu. Tento faktor, jehož průměr je 9,0 (S.D. = 4,5) představuje interpersonální náboženskou angažovanost.

Vnitřní konzistence metody α jsou ,93 pro celý soubor, ,92 pro intrapersonální angažovanost a ,87 pro interpersonální angažovanost. Autoři zkoumali také vnitřní korelaci metody. Podle Pearsonova korelačního koeficientu spolu obě subškály vysoce korelovaly ($r(154) = ,72$; $p < ,001$).

Skórování inventáře, podobně jako u druhé námi použité metody, je opět velmi jednoduché, ale má jisté nedostatky. Autoři na základě teorie doporučují, aby byl člověk, který dosáhne celkového skóre ≥ 38 , považován za vysoce věřícího. Autoři Claire M. Renzetti, Amy Messer, C. Nathan DeWall a Richard S. Pond (in Brunn, 2015) navrhují, že aby byl člověk považován za nízce věřícího, musí dosáhnout skóre v rozmezí 10-29. Aby byl považován za vysoce věřícího, jeho skóre musí být v rozmezí 30-50. Pro naše potřeby jsme jako vysoce věřícího jedince označili, pokud celkové skóre ≥ 38 , pokud bylo mezi hodnotami 10 a 38, pak byl označen za nízce věřícího. Skóre ≤ 10 se rovnalo probandově výpovědi, že není věřící.

Tab. 3: Škály a ukázkové položky inventáře RCI-10

Škála	Popis škály a ukázka položek
Intrapersonální angažovanost	<p>Škála zkoumá nakolik je jedinec nábožensky angažován intrapersonální, tedy nakolik se svou vírou zaobírá, kolik v náboženských úvahách tráví času a jaký vliv má víra na jeho život.</p> <ul style="list-style-type: none">- Trávím čas snažením se o hlubší porozumění své víře.- Náboženská přesvědčení ovlivňují má životní rozhodnutí.
Interpersonální angažovanost	<p>Škála zkoumá nakolik je jedinec nábožensky angažován interpersonálně, tedy kolik ze své víry sdílí s jinými lidmi, případně jak s takovými lidmi vychází.</p> <ul style="list-style-type: none">- <i>Rád(a) trávím čas s ostatními lidmi stejného náboženství.</i>- Jsem o dění ve své místní náboženské skupině stále dobře informován(a) a mám nějaký vliv na její rozhodnutí.

5.2 Formulace hypotéz ke statistickému testování

Pro ověření některých výzkumných problémů bylo pochopitelně nutné data statisticky zpracovat. Pro tyto účely jsme si stanovili několik statistických hypotéz, které jsme následně ověřovali.

- **H1:** Věřící lidé jsou celkově obsedantnější než lidé nevěřící.
- **H2:** Více nábožensky angažovaní lidé mají více obsedantních rysů než lidé nábožensky méně angažovaní lidé.
- **H3:** Křesťané a židé se v obsesivitě liší.

6 SBĚR DAT A VÝZKUMNÝ SOUBOR

Výzkumná data byla získána dvěma cestami. Tou první byla distribuce tištěné kopie dotazníkové baterie, která je k nahlédnutí v příloze. Tato baterie obsahovala kromě výše zmíněných dotazníků Obsessive Compulsive Inventory a Religious Commitment Inventory 10 také otázky zkoumající demografické údaje, tedy kromě základních údajů hlavně náboženství a církev, popřípadě místo bydliště. Baterie byla distribuována v kostelech a různých křesťanských společenstvích ve městech České republiky a Slovenska, výzkumný vzorek tak byl vybrán metodou samovýběru. Ke spolupráci byli potenciální probandi žádáni buď osobně, po sociální síti, nebo pomocí elektronické pošty. Samozřejmostí byla také distribuce mezi nevěřící jedince.

Je třeba na tomto místě zmínit, že návratnost dotazníku byla distribucí tištěných testových baterií naprosto tristní, bylo proto zapotřebí přepsat testovou baterii do elektronické podoby. K tomuto byla použita volně dostupná služba Google Formuláře. Inventáře byly doslovně přepsány, nezměněny pochopitelně zůstaly i systémy hodnocení. Baterie byla šířena po sociální síti a také pomocí elektronické pošty. Tato metoda se setkala s mnohem větším úspěchem a přinesla do našeho výzkumu poměrně obstojný vzorek. Pomocí této metody byli například získány data od vyznavačů judaismu, kteří na jiné výzvy nereagovali.

Do výzkumu byly zařazeny všechna získaná data, vyjma jedné baterie, ve které nebylo udáno pohlaví probanda a dalších tří, které byly vyplněny muslimy a které byly vzhledem k ostatním vzorkům velice nerepresentativní.

Výzkumný soubor pocházel z různých koutů České a Slovenské republiky. Jeden proband žije v Německu. Nejpočetnější skupiny probandů pocházely z měst Olomouc, Praha, Příbor, Strečno a Žilina. Naopak se ve výzkumu vyskytlo velké množství lokalit, ze kterých pocházel pouze jeden proband, například Nové Zámky, Rožnov pod Radhoštěm, Nitra nebo Rožňava. Tento efekt lze připsat na vrub online dotazování.

Věkové rozpětí souboru lze vidět v tabulce 3.

Skupiny věřících a nevěřících byly rozsahem téměř identické s 94 nevěřícími a 98 věřícími probandy. Většina věřících byli katolíci (63), poté následovali evangelíci (13), židé (13) a nakonec skupina „jiné“ (11). Do této skupiny byli zařazeni probandi, kteří neudávali příslušnost k církvi, případně pokud nespádali do jiné kategorie (svědkové Jehovovi).

Tab. 3: Deskriptivní charakteristiky souboru mužů a žen z hlediska věku

Skupina	Počet	Průměr	Sm. odch.	Minimum	Maximum
Ženy	130	25,53	9,7	15	63
Muži	59	31,7	19,9	15	89
Celý soubor	189	27,4	13,86	15	89

6.1 Etické hledisko a ochrana soukromí

Probandi byli seznámeni s povahou výzkumu a byli ujisti o anonymitě celé metody. Zmínka o anonymitě byla také součástí první strany testové baterie, která se v tištěné ani elektronické podobě nelišila.

Za účast ve výzkumu nebyla jedincům nabídnuta žádná odměna, účast každého z nich byla zcela dobrovolná.

Každá testová baterie také obsahoval kontakt na autora, který probandi mohli využít v případě dotazů, nejasností či připomínek a také v případě, že by měli zájem o výsledky výzkumu.

7 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY

7.1 Zpracování dat

Protože byl větší objem dat sesbírán pomocí internetového formuláře vytvořeného pomocí služby Google Forms, byla výchozím souborem pro analýzu dat excelová tabulka, kterou po uzavření sběru dat vygeneruje samotná webová stránka. Do této tabulky byly postupně doplněna data, která byla sesbírána pomocí tištěných baterií. Protože měla online dotazníková baterie naprosto stejný vzhled jako baterie tištěná, nebyl žádný problém data do tabulky přepsat.

Ke statistickému zpracování dat byl použit počítačový program Statistica 13, k převodu proměnných a k základním početním operacím jako je výpočet průměru, součtu atd. byl použit program Microsoft Excel 2016.

Protože výsledky inventářů nabízely několik možností zpracování dat, bylo třeba pečlivě zvážit, která metoda bude pro nás nejvýhodnější, abychom při ní získali z dat co nejvíce informací. Největším dilematem bylo rozhodnout se, je-li pro naši analýzu výhodnější využít hrubý skór obou inventářů, nebo jej převést na jinou proměnnou, kupříkladu alternativní. Inventář RCI byl nakonec převeden z hrubého skóru na nominální, respektive alternativní proměnnou. V celém souboru byla použita nominální proměnná kdy hodnota 2 znamenala vysoké náboženské přesvědčení, hodnota 1 nízké náboženské přesvědčení a hodnota 0 žádné náboženské přesvědčení, tedy byla rovna tvrzení, že proband není věřící. Pokud se jednalo pouze o soubor věřících, bylo s výsledky inventáře RCI-10 pracováno jako s alternativní proměnnou, kdy hodnota 0 znamenala nízké náboženské přesvědčení a hodnota 1 vysoké náboženské přesvědčení. Logicky nemohla vzniknout žádná třetí kategorie. Co se týká inventáře OCI, tam byly pro statistickou analýzu dat použity hrubý skór celé metody a průměry jednotlivých subškál, tyto můžeme považovat vzhledem k jejich povaze za metrické proměnné.

7.2 Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz

Na tomto místě uvedme znovu naše hypotézy, tentokrát však také s jejich ověřením a výsledky.

H1: Věřící lidé mají více nechtěných myšlenek než lidé nevěřící.

Tato hypotéza byla ověřena pomocí Welchova T-testu pro dva nezávislé výběry bez předpokladu stejných rozptylů. K výpočtu byla srovnávána jedna alternativní proměnná věřící/nevěřící, reprezentovaná čísly 0 pro kategorii nevěřící a 1 pro kategorii věřící, a jedna metrická proměnná, kterou byl hrubý skór celkové škály inventáře OCI.

$$T(188) = -2,02; p = 0,977; d = 0,339.$$

Protože $p > 0,05$, nezamítáme H_0 a o H_a nemůžeme rozhodnout.

H2: Více nábožensky angažovaní lidé mají více obsedantních rysů než lidé nábožensky méně angažovaní.

Druhá nosná hypotéza našeho výzkumu byla stejně jako hypotéza první testována pomocí Welchova t-testu pro dva nezávislé výběry bez předpokladu stejných rozptylů. Opět jsme srovnávali jednu alternativní hypotézu, tentokrát ve formě vysoké náboženské přesvědčení/nízké náboženské přesvědčení. Vysokému náboženskému přesvědčení byla přiřazena hodnota 2, nízkému náboženskému přesvědčení hodnota 1. Druhou proměnnou, opět metrickou, byl stejně jako u první hypotézy hrubý skór celkové škály inventáře OCI.

$$T(99) = 0,41; p = 0,343; d = 0,087.$$

Protože $p > 0,05$, nezamítáme H_0 a o H_a nemůžeme rozhodnout.

H2: Křesťané a židé se budou v celkové obsesivitě lišit

Třetí hypotéza o tom, že křesťané a židé se budou v obsesivitě lišit byla také testována pomocí Welchova testu. Opět byla srovnávána jedna alternativní (křesťan x žid, kde pod kategorií křesťan byli zahrnuti jak katolíci, tak evangelíci) a jedna metrická (hrubý skór inventáře OCI) proměnná. Alternativní hypotéze opět byla přiřazena číselná hodnota, konkrétně 1 pro křesťany a 0 pro židy.

$$T(88) = -0,31; p = 0,761; d = 0,125$$

Protože $p > 0,05$, nezamítáme H_0 a o H_a nemůžeme rozhodnout.

8 DISKUZE

Jak již bylo v této práci zmíněno nespočetněkrát, cílem našeho výzkumu bylo prozkoumat vztah obsedantně-kompulzivních rysů a náboženského přesvědčení. Zde na tomto místě již disponujeme teoretickým zázemím a veškerými daty, abychom konečně mohli interpretovat výsledky naší práce, které jsme nastínili již výše.

Pro přehlednost a z důvodu rozdílné povahy různých výzkumných problémů rozdělme tuto kapitolu na dílčí podkapitoly.

8.1 Výsledky výzkumu

Pro část výzkumu kvantitativní povahy jsme si stanovili tři statistické hypotézy.

Hypotéza první, tedy ta, která předpokládala, že věřící lidé budou vykazovat více obsedantních rysů než lidé nevěřící, nebyla po provedení Welchova testu potvrzena. Můžeme tedy říci, že ve středoevropském prostředí se věřící lidé nejeví obsedantnější než lidé nevěřící. K podobným výsledkům ve svých výzkumech dospěli také autoři výzkumu *Influence of Religion on Obsessive-Compulsive Disorder: Comparisons Between Dutch Nonreligious, Roman Catholic, and Protestant Patients* (Van der Hooft et al., 2017). Uvádějí, že více obsedantních rysů není u věřících nutně podmíněno přítomností víry samotné. U věřících probandů autoři zjistili přítomnost vyšší úzkostnosti a depresivity, tedy faktorů, které by přítomnost obsesivity mohly zapříčinit, podmínit, nebo zvýšit. Tyto aspekty jsme v našem výzkumu neměřili, nicméně je nasnadě připustit, že osobnostní rysy zde hrají neodmyslitelnou roli. Podobně se k tématu vyjadřují také autoři výzkumu *Religiosity and Obsessive Compulsive Symptoms in a Non-Consulting Sample of Medical Students* (Hendi, EL-Arabi et al., 2015). Také Tek a Ulug (2001) vztah nepotvrdili. Ačkoliv autoři nijak nevysvětlují, proč k jevu došlo, přicházejí se zajímavou myšlenkou. Totiž že výzkumy, které se kdy zabývaly vztahem obsedantně-kompulzivních rysů, respektive poruchy, a víry, nebyly jednotné. Každý z výzkumů používal jiné metody sběru dat a jejich analýzy. Autoři také nadhazují myšlenku, že také nejednotnost definice náboženství a jeho chápání, jak už jsme ostatně zmínili v teoretické části této práce, mohla výsledky značně ovlivnit. A do třetice autoři uvažují nad rozdílem výzkumných souborů použitých v různých výzkumech. Mnoho výzkumů použilo klinický vzorek, kdežto náš soubor byl neklinický, což také mohlo sehrát velkou roli.

Naše druhá hypotéza o tom, že více nábožensky přesvědčení lidé budou obsedantnější než méně nábožensky přesvědčení jedinci po provedení Welchova testu také potvrzena nebyla. Na tomto místě vyvstává veliký otazník a zamyšlení nad tím, proč tomu tak je. Dovolujeme si tvrdit, že za tímto může stát nevyrovnanost vzorku (36 vs. 64). Jediným vodítkem, které nás může úvahou o povaze tohoto jevu provést je část diskuze výzkumu autorů Abramowitz et al. (2004), kteří se také s podobným problémem potýkali a uvádějí: „Protože většina vysoce věřících protestantů nemá problémy s obsesemi, je dost dobře možné, že vztah mezi protestantismem a OCD zahrnuje komplexní interakci mezi jedinci a jejich vírou...“ (str. 75). Ačkoliv se v našem případě nejedná o protestanty, ale věřící lidi obecně, je nejspíš možné tvrdit, že samotná víra není jediným předpokladem přítomnosti obsedantních rysů, ale že se do tohoto vztahu prolínají také osobní charakteristiky a předpoklady jedince. Je možné, že vyšší obsesivita může souviset také s pokročilým věkem některých probandů, který byl, zvláště mezi židy, již dost vysoký.

Třetí hypotéza o rozdílu v obsesivitě židů a křesťanů rovněž nebyla potvrzena, jelikož nebyly nalezeny důkazy, které by svědčily v platnost opaku. Je namístě zmínit, že vztah judaismu a křesťanství je obzvláště specifický, jelikož jedno náboženství vychází z druhého, přičemž jim je částečně společná také literatura. Domníváme se, že právě tato skutečnost o jistých podobnostech obou náboženství, zejména sdílení dekalogu a základní etiky, zapříčila také podobnost v přítomnosti obsedantních rysů u zástupců obou náboženství.

Kvalitativními výzkumnými problémy, které jsme se jali v této kapitole osvětlit, míníme především výzkumné otázky o povaze obsesí a kompulzí u věřících a nevěřících jedinců. Z důvodu poměrně obecně položených otázek zkoumajících obsese a kompulze tvořila většinu odpovědí nějaká emoce, jako například strach, smutek, nebo například agrese. Odpovědi, které nebyly adekvátní, byly z analýzy vyřazeny. Zbylé odpovědi byly seřazeny do několika kategorií. Stanovené kategorie myšlenek byly: sexuální, sebevražedné, vztahující se ke zhoršení zdraví/ke smrti, pocity méněcennosti, pochybování a výčitky svědomí/vzpomínky na minulost. Nejčastěji opakovanými vtíravými myšlenkami u vzorku věřících byly myšlenky se sexuálním podtextem a myšlenky týkající se zhoršení zdraví. Poměrně mnoho bylo udáváno také nechtěných myšlenek pochybujícího charakteru, troufáme si však říci, že toto může být zapříčiněno věkem vzorku, který byl vyšší než u nevěřícího vzorku. Co je velice zajímavé a co naprosto vyvrací naši původní domněnku je fakt, že pouze jeden věřící udával nechtěné myšlenky týkající se víry. Pro skupinu nevěřících

byly pak nejčastěji zastoupeny myšlenky obsahující pocit méněcennosti, výčitky svědomí či vzpomínky na minulost a stejně jako u věřících byly poměrně dost zastoupeny také myšlenky týkající se zhoršení zdraví, popřípadě smrti. Na rozdíl od věřících, kteří žádné myšlenky sebevražedného charakteru neudávali, se u dvou nevěřících probandů tato myšlenka objevila, stejně jako jedno nutkání vraždit.

Co se týká kompulzí, odpovědi byly opět protříděny a opět seřazeny do několika, respektive čtyř, kategorií. Byly jimi: neutralizace, ve většině případů nějaká racionální úvaha o povaze vtíravé myšlenky, megalomanská představa, modlitba a kontrola. Je více než na pováženou, můžeme-li neutralizaci, respektive všechny racionální úvahy považovat za kompulzi, protože však sloužily k zahánění nechtěných myšlenek, rozhodli jsme se je jako kompulzi přece jen označit. V této kategorii nebyl mezi věřícími a nevěřícími probandy téměř žádný rozdíl. Třináct věřících udávalo přítomnost této kompulze, z nevěřícího vzorku to bylo dvanáct probandů. Megalomanské myšlenky, například o střelbě do v myšlenkách obsažených přišerách, se týkaly pouze nevěřících. Tři probandi z této skupiny podobné kompulze uváděli. Co se týká kompulzí, které obsahovaly nějaký druh kontroly, tam byly skupiny naprosto vyrovnané, v obou skupinách uváděl podobné strategie k zahánění nechtěných myšlenek jeden proband. Co se týká modlitby jako kompulze, není asi třeba udávat, která skupina zde drží své pomyslné prvenství. Co je však zajímavé, že modlitbu jako strategii zvládnání vtíravých myšlenek udával také jeden nevěřící proband.

8.2 Limity výzkumu

Jako hlavní nedostatek výzkumu považujeme položky zkoumající charakteristiky obsesí a kompulzí. Cítíme, že otázky nebyly vytvořeny úplně šťastně. Jak již bylo zmíněno výše, znění otázky pro zkoumání povahy obsesí bylo: „*Míváte-li nějaké nechtěné/vtíravé myšlenky, jaké to jsou?*“. Troufáme si tvrdit, že pojem nechtěné/vtíravé myšlenky byl příliš obecný a probandi proto měli potíže zaměřit se skutečně na vtíravé myšlenky.

Tvrdili-li jsme výše, že otázka zkoumající povahu obsesí byla špatně formulována a z tohoto důvodu pravděpodobně ne příliš dobře pochopena, pak pro otázku zkoumající charakteristiky kompulzí, které měli probandi uvádět jako příklady mechanismů, které jim pomáhají vypořádat se s oněmi nepříjemnými a vtíravými myšlenkami, to platí dvojnásob. Formulace „*Čím tyto myšlenky zaháníte?*“ snad přímo naváděla k příliš obecné formulaci a k uvedení velkého množství údajů, které však se samotnými kompulzemi měly pouze

pramálo společného. Na naši obranu bychom rádi uvedli, že během sestavování otázky nás nenapadla žádná jiná smysluplná formulace, která by splnila oba naše požadavky, a to aby zkoumala skutečně kompulze, a aby byla pochopitelná pro širokou veřejnost.

Za limit by se dal považovat také poměrně slabý vzorek židů, případně také muslimů. Bylo mimořádně obtížné dostat se k těmto náboženským skupinám blíže, jelikož nereagovaly na žádnou formu elektronické komunikace. Až teprve online verze naší testové baterie umožnila získat alespoň nějaký výzkumný vzorek.

8.3 Další perspektivy výzkumu

Přestože se o deskripci vztahu obsedantně-kompulzivních rysů a náboženského přesvědčení pokusila již řada autorů, výsledky jsou často velmi vzdálené a rozporuplné. Již bylo zmíněno výše, že výzkumy jsou značně nejednotné ve své formě, vzorku i použitých metodách. Domníváme se proto, že chceme-li skutečně zjistit a popsat vztah náboženství a obsedantně-kompulzivních rysů, bylo by třeba přijít s jednotnou formou výzkumu, která by byla aplikována v různých kulturních kontextech.

Budoucí práce by také mohla obsáhnout vzorek z více zemí Střední Evropy, než pouze z České a Slovenské republiky. Zároveň by pak bylo možné porovnat obsesivitu věřících z různých zemí a kulturního zázemí.

9 ZÁVĚR

Ačkoliv náš původní předpoklad byl, že věřící lidé budou obecně více obsedantní než lidé nevěřící, což ostatně tvrdily některé z výše zmíněných výzkumů, tento vztah se nám potvrdit nepodařilo. Ačkoliv byly i takové výzkumy, jejichž výsledky se podobaly těm našim, konkrétní vysvětlení zatím podat nemůžeme.

Stejně tomu je také v případě porovnání obsedantních rysů u vysoce nábožensky angažovaných jedinců a obsedantních rysů u jedinců angažovaných nížce. Předpoklad založený na jiných výzkumech byl, že vysoce angažovaní lidé budou jevit více obsedantních rysů než lidé nížce angažovaní, přičemž ani pro tento předpoklad jsme důkazy nenalezli. Pravděpodobné se jeví, že víra není zdaleka jediným faktorem, který by ovlivňoval přítomnost obsedantních rysů, je tedy třeba brát v potaz také osobnostní charakteristiky a jiné predispozice.

Co se týká vztahu judaismu a křesťanství v otázce obsesivity, nebyl nalezen žádný rozdíl v obsedantních rysech jedinců vyznávajících tato náboženství. Pro hlubší porozumění problematice je nutné blíže prozkoumat vztah obou náboženství.

Stran samotných obsesí a kompulzí bylo zjištěno, že nejčastějším tématem obsesí u věřících probandů byly myšlenky se sexuální tematikou, případně myšlenky o zhoršení zdraví. U nevěřících probandů šlo o obsese obsahující pocity vlastní méněcennosti, případně nějaké vracející se vzpomínky či výčitky svědomí. Jako kompulze byly většinou, pravděpodobně kvůli nepochopení otázky, udávány různé aktivity či emoce. Ze skutečných kompulzí byla pro věřící nejčastější modlitba. Oba vzorky ve stejné míře pak udávaly jako kompulze různé racionální úvahy.

Byly spočítány také četnosti výskytu obsedantních rysů v jednotlivých subškálách inventáře Obsessive Compulsive Inventory pro jednotlivá náboženství. Konkrétně jde o subškály umývání, kontrola, pochybování, uspořádávání, obsese, hromadění a neutralizace. Četnosti uvádíme v tabulce níže.

Tab. 4: Četnosti obsesivity v OCI

	Umývání	Kontrola	Pochybování	Uspořádávání	Obsese	Hromadění	Neutralizování
Katolíci	1	0	3	1	2	3	1
Evangelíci	0	0	2	3	2	2	2
Židé	0	0	0	2	1	2	2
Jiné	0	0	0	1	0	0	0

10 SOUHRN

Bakalářská práce se zabývala vztahem obsedantně-kompulzivních rysů a náboženského přesvědčení, jak ostatně plyne již z názvu práce. Primárním úkolem práce bylo zjistit, zdali věřící lidé vykazují více obsedantních rysů než lidé nevěřící a zda výše náboženské angažovanosti zvyšuje výskyt obsedantních rysů. Zajímala nás také povaha samotných obsesí, případě kompulzí, které vzorek vykazoval.

Abychom neztratili nit, postupujme v tomto krátkém souhrnu systematicky. Naším prvotním úkolem bylo vyvarovat se zmatku a ujasnit, co míníme pojmem obsedantně-kompulzivní rysy. Protože náš výzkumný soubor nebyl klinický, nemohli jsme automaticky počítat s přítomností obsedantně kompulzivní poruchy jako takové, obsedantní rysy jsme pak definovali jako osobnostní dispozice k přítomnosti vtíravých myšlenek a ke konání úkonů k jejich potlačení. Samotnou obsedantně-kompulzivní poruchu definujeme jako poruchu pro níž *„je typické, že člověka obtěžují vtíravé nepříjemné myšlenky, které vedou k psychické nepohodě. Bývají to vracející se obavy – obsese –, že se stane něco, co bude mít katastrofické následky. ... Napětí či úzkost z obsesí se snaží člověk s OCD neutralizovat kompulzemi, což jsou opakované úkony nebo stereotypní myšlenky.“* (Praško, 2008). Z historie poruchy jsme zmínili několik historických osobností, které obsedantně-kompulzivní poruchou trpěly, a tedy zcela jistě vykazovaly obsedantně-kompulzivní rysy. Jmenovitě jsou to například mnich Jan Klimak, který obsesím věnoval kapitolu ve své knize *Žebřík do ráje*. Dále například Ignác z Loyoly, zakladatel Tovaryšstva Ježíšova, svatá Tereza z Lisieux, nebo například Shakespearova Lady MacBeth. Krátce jsme se věnovali také prevalenci obsedantně-kompulzivní poruchy. K tomuto tématu jsme zmínili dva zajímavé výzkumy. Prvním z nich byl výzkum *Cross-National Epidemiology of Obsessive-Compulsive disorder* (Weissmann, 1998). Druhým výzkumem zmíněným v práci byl výzkum *The Epidemiology of Obsessive-Compulsive Disorder in Five US Communities* (Karno, 1986).

Náboženské přesvědčení jsme v práci definovali pomocí sloučení definic přesvědčení a náboženství, jelikož všechny předchozí pokusy o definici náboženského přesvědčení skončily spíše u jeho operacionalizace. Přesvědčení jsme podle Oxfordského slovníku definovali jako stav oddání se něčemu (ideologii, aktivitě, ...) (2018). Definici náboženství jsme pak hledali u několika autorů, i když ani těch, kvůli obtížnosti definice náboženství, nebylo mnoho. Štampach (2008) náboženství chápe jako *vztah člověka*

k transcendentní skutečnosti. Transcendentní skutečností se zde myslí skutečnost, která není poznatelná obvyklými lidskými postupy (str. 31). Zde byla však vznesena námitka, že mnoho polyteistických náboženství má bohy zhmotněny v přírodních úkazech, a tedy tito bohové mohou být poznáni. Jako „vztah člověka ...k tomu, co má vůči němu roli boha.“ (2002, str. 36) chápe náboženství Říčan. Neubauer (1994) tuto Říčanovu definici potvrzuje svým etymologickým zkoumáním. Tvrdí, že slovo *religion* je tradičně odvozováno od slovesa *ligare*, což znamená „vázat“, „svazovat“. Slovo *re-ligare* pak znamená vázat vzájemně.

Pokusů o operacionalizaci pojmu náboženské přesvědčení existuje podstatně více. Uvedme například definici Worthingtonovu (1988), který náboženské přesvědčení operacionalizoval jako skladbu následujících proměnných: frekvence návštěvy kostela, účast na aktivitách církve, souhlas a podpora teologických komponent víry a frekvence odkazování se na Bibli, Tóru a jiné posvátné texty. Podobně náboženské přesvědčení vnímá také operacionalizace autorů Hill&Hood (in Worthington et al., 2003). Zmínili jsme také vnímání víry z pohledu křesťanů. Otec Jan Regner (osobní sdělení, 6. března 2018) tvrdí, že náboženství je vzájemná láska Boha a člověka.

K tématu vztahu víry a obsedantně-kompulzivních rysů byl zmíněn výrok Sigmunda Freuda, který obsedantně kompulzivní poruchu označil jako soukromé náboženství a náboženství jako univerzální neurózu (1999). Dále bylo zmíněno několik výzkumů, které se tématem rovněž zabývaly. První jsme zmínili výzkum autorů Yorulmaz, O., Gençöz, T. a Woody, S. s názvem *OCD cognitions and symptoms in different religious contexts*. (2009). Autoři porovnávali vzorek muslimských studentů z Turecka se vzorkem křesťanských studentů z Kanady. Autoři zjistili, že muslimský vzorek vykazoval větší znepokojení nechtěnými myšlenkami a že vyšší religiozita jedince, nehledě na náboženskou příslušnost, vedla k vyšší subjektivní důležitosti kontrolovat myšlenky. Výzkum *Obsessional beliefs, religious beliefs, and scrupulosity among fundamental Protestant Christians* autorů Witzig Jr. F. T. a Pollard, A. pracoval se skupinou protestantů z různých protestantských denominací. Autoři předpokládali, že mezi obsedantními symptomy s náboženskou tematikou a náboženským fundamentalismem bude pozitivní vztah, což se však nakonec nepotvrdilo. V jiné hypotéze autoři předpokládali negativní vztah mezi stejnými symptomy a religiozitou. Tento vztah se potvrdil. Jiným výzkumem zahrnujícím čistě křesťanský vzorek byl výzkum *Influence of Religion on Obsessive-Compulsive Disorder: Comparisons Between Dutch Nonreligious, Roman Catholic, and*

Protestant Patients (Van der Hoof, 2017), který je zároveň nejaktuálnějším výzkumem na námi zkoumané téma. Autoři zjistili, že ačkoliv se v obsesivitě liší katolíci od protestantů a nevěřících, celková religiozita však přítomnost OCD rysů nepodmiňuje. Autoři zjistili u věřícího vzorku vyšší úzkostnost a depresivitu a tvrdí, že právě tyto dva fenomény zvýšily výskyt OC rysů u tohoto vzorku zvýšily. Uveďme ještě jeden výzkum, který, na rozdíl od předchozích, obsahoval pouze vzorek muslimů. Je jím výzkum *Religiosity and Obsessive Compulsive Symptoms in a Non-Consulting Sample of Medical Students* autorů Hendi, EL-Arabi A. et al. Autoři nenalezli vztah mezi mírou religiozity a výskytem obsedantně-kompulzivních rysů. Zjistili však, že zvýšená náboženská angažovanost vedla k vyšším hodnotám obsesivity v subškálách umývání a nutkání.

Náš výzkum si dával za úkol zjistit, jak už bylo uvedeno v úvodu tohoto souhrnu, zda věřící vykazují obecně více obsedantních rysů než nevěřící, zda míra vyšší náboženského přesvědčení vede k vyšší obsesivitě a jaká je povaha obsesí a kompulzí věřících probandů v porovnání s obsesemi a kompulzemi probandů nevěřících. Disponovali jsme vzorkem 189 probandů, z toho 63 katolíků, 13 evangelíků, 13 židů a 11 jiných. Ženy vedly nad muži v počtu 130 vs. 59. Nejvíce odpovědi bylo sesbíráno v městech Olomouc, Žilina a Příbor. Metody, které jsme pro výzkum použili byly dvě. Obsessive Compulsive Inventory pro měření celkové obsesivity a obsesivity v sedmi subškálách, konkrétně umývání, pochybování, kontrola, uspořádávání, hromadění, obsese a neutralizace. Pro měření náboženského přesvědčení jsme se rozhodli použít inventář Religious Commitment Inventory 10. Ke zkoumání obsesí a kompulzí jsme k inventáři OCI přiřadili dvě otázky: „*Míváte-li nějaké nechtěné/vtíravé myšlenky, jaké to jsou?*“ a „*Čím tyto myšlenky zaháníte?*“. Hypotéza o tom, že věřící lidé budou obsedantnější než lidé nevěřící se nakonec nepotvrdila. Nenalezli jsme také důkaz pro přijetí hypotézy, že více nábožensky přesvědčení lidé budou vykazovat více obsedantních rysů než méně nábožensky angažovaní lidé. Žádný rozdíl v obsesivitě nebyl nalezen ani mezi vzorky křesťanů a židů. Museli jsme však uznat, že otázky zkoumající povahu obsesí a kompulzí byly položeny příliš obecně, a proto také odpovědi, které jsme získali, byly někdy příliš vzdálené hledanému. Nejčastějšími obsesemi věřících byly myšlenky se sexuální tematikou a obavy o zdraví. Pro nevěřící to byly myšlenky o vlastní méněcennosti, případně vracející se vzpomínky z minulosti či výčitky svědomí. Nejčastější kompulzí věřících byla modlitba, u věřících, stejně jako u celého vzorku, to byla nějaká racionální úvaha či aktivita. Toto přikládáme na vrub nevhodně formulované otázce.

LITERATURA

1. Abramowitz, J. S., Deacon, B.J., Woods, C. M., & Toling, D. F. (2015). *Association between protestant religiosity and obsessive-compulsive symptoms and cognitions*. *Depression and Anxiety*, 20, 70-76.
2. Brunn, S. D. (Ed.). (2014). *The changing world religion map*. New York: Springer Publishing
3. El-Arabi Hendi, M., Taha, M., Eldin, K., Youssef, I. M., & Mohammed, K. A. (2015). *Religiosity and Obsessive Compulsive Symptoms in a Non-Consulting Sample of Medical Students*. *The Arab Journal of Psychiatry*, 25(1), 74-83.
4. Foa, E.B., Kozak, M.J., Salkovskis, P.M., Coles, M.E., and Amir, N. (1998). The validation of a new obsessive-compulsive disorder scale: The Obsessive-Compulsive Inventory. *Psychological Assessment*, 10(3), 206-214
5. Freud, S. (1999). *Spisy z let 1906-1909*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství.
6. Glock, Ch. Y. (2006). *On the study of religious commitment*. *Religious Education*, 57:sup4, 98-110, doi: [10.1080/003440862057S407](https://doi.org/10.1080/003440862057S407)
7. Heller, J. (1988). *Nástin religionistiky*. Praha: Kalich.
8. Karno, M., Golding, J. M., Sorenson, S. B., & Burnam, A. (1986). *The Epidemiology of Obsessive-Compulsive Disorder in Five US Communities*. *Archives of General Psychiatry*, 45, 1094-1099.
9. Klimak, J. (1959). *The ladder of divine ascent*. New York: Harper & Brothers
10. Le Carmel en France. (2018). *Sainte Thérèse de Lisieux, maîtresse de vie spirituelle*. Získáno z: <http://www.carmel.asso.fr/Sainte-Therese-de-Lisieux-maitresse-de-vie-spirituelle.html#nb17>
11. Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. (2018). *Neurotické, stresové a somatoformní poruchy (F40–F48)*. Získáno z: <https://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>
12. Nazar, Z., Mukathar Ul Haq, M., & Idress, M. (2011). *Frequency of Religious Themes in Obsessive Compulsive Disorder*. *Journal of Postgraduate Medical Institute*, 25(1), 33-39.
13. Neubaeur, Z. (1994). *Přímluvce posmoderny*. Praha: Michal Jůza & Eva Jůzová.
14. OCDHistory.net., (2009). *Hannah Allen*. Získáno z: <https://www.ocdhistory.net/firsthand/allen.html>

15. OCDHistory.net., (2009). *Ignatius of Loyola*. Získáno z:
<https://www.ocdhistory.net/firsthand/ignatius.html>
16. OCDHistory.net., (2009). *John Climacus*. Získáno z:
<https://www.ocdhistory.net/veryearly/climacus.html>
17. OCDHistory.net., (2009). Overcoming Superstitious Notions: Early Times to the 1400s. Získáno z: <https://www.ocdhistory.net/nutshell/earliest.html>
18. Oxford English Dictionary. (2018). *Commitment*. Získáno z:
<http://www.oed.com/view/Entry/37161?redirectedFrom=commitment#eid>
19. P. van der Hooft, Marinus & Hoogendoorn, Adriaan & J. L. M. van Balkom, Anton & Schaap-Jonker, Hanneke & van Oppen, Patricia & J. G. M. van Megen, Harold & Glas, Gerrit. (2017). *Influence of Religion on Obsessive-Compulsive Disorder: Comparisons Between Dutch Nonreligious, Roman Catholic, and Protestant Patients*. *Psychology of Religion and Spirituality*. doi:10.1037/rel0000139.
20. Praško, J. & Prašková, H. (2008). *Obsedantně-kompulzivní porucha a jak ji zvládat*. Praha: Galén.
21. Říčan, P. (2002). *Psychologie náboženství*. Praha: Portál.
22. Segal, D. (2010). *Diagnostic Interview Schedule for DSM-IV (DIS-IV)*. doi:10.1002/9780470479216.corpsy0273.
23. Shakespear, W. (2014). *Macbeth*. Sazba Ing. Luboš Mencák
24. Stríženec, M. (nedat.). *Spiritualita z pohľadu psychológie náboženstva*. Získáno z:
http://www.uski.sk/frm_2009/ran/2013/ran-2013-2-8.htm
25. Štampach, I. O. (2008). *Přehled religionistiky*. Praha: Portál.
26. Tek, C., & Ulug, B. (2001). *Religiosity and religious obsessions in obsessive-compulsive disorder*. *Psychiatry research*, 104, 99-108. doi:10.1016/S0165-1781(01)00310-9.
27. Tomášek, D. (listopad, 2016). *Stručný přehled psychodynamiky obsedantně-kompulzivní poruchy*. Získáno z: <http://psychoanalyzadnes.cz/2016/11/15/strucny-prehled-psychodynamiky-obsedantne-kompulzivni-poruchy/>
28. United Bible Societies. (1991). *Bible svatá aneb všechna svatá písma Starého i Nového zákona*. Praha: Česká biblická společnost.
29. Weissman, M. M. (1998). *Cross-National Epidemiology of Obsessive-Compulsive Disorder*. *CNS Spectrums*, 3, 6-9. doi: 10.1017/S1092852900007136.

30. Wells, A. & Davies, M. I., (1994). *The thought control questionnaire: A measure of individual differences in the control of unwanted thoughts*. Behaviour Research and Therapy, 32(8), 871-878.
31. Witzig Jr., T. F. & Pollard, C. A. (2013). *Obsessional beliefs, religious beliefs, and scrupulosity among fundamental Protestant Christians*. Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders, 2, 331-337.
32. Worthington Jr., E. L. *Understanding the Values of Religious Clients: A Model and Its Application to Counseling*. Journal of Counseling Psychology, 35(2), 166-174.
33. Worthington Jr., E. L., Wade, N. G., Hight, T. L., Rippley, J. S., McCullough, M. E., Berry, J. W., ... O'Connor, L. (2003). *The Religious Commitment inventory-10: Development, Refinement, and Validation of a Brief Scale for Research and Counseling*. Journal of Counseling Psychology, 50(1), 84-96.
34. Yorulmaz, O., Gençöz, T., & Woody, S. (2009). *OCD cognitions and symptoms in different religious contexts*. Journal of Anxiety Disorders, 23, 401-406.

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Vztah obsedantně-kompulzivních rysů a náboženského přesvědčení

Autor práce: Dominik Tomášek

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 50 stran, 80051 znaků

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 34

Abstrakt:

Již v minulosti se několik výzkumů zabývalo vztahem obsedantně-kompulzivní poruchy a náboženství. Jejich výsledky a závěry se však často odlišovaly. Navíc téměř všechny tyto výzkumy pocházely ze států mimo Evropu. Náš výzkum si dal za úkol prozkoumat vztah obsedantně-kompulzivních rysů a náboženského přesvědčení na střeoevropské půdě. Výzkumu se zúčastnilo 189 probandů z České a Slovenské republiky. K měření byly použity dvě metody, konkrétně Obsessive Compulsive Inventory a Religious Commitment Inventory 10. Byly také přiloženy dvě otázky zkoumající povahu obsesí a kompulzí výzkumného vzorku. Data byla zpracována v programu Statistica 13 a kvalitativní analýzou. Nebyl zjištěn žádný rozdíl mezi obsesivitou věřících a nevěřících, ani mezi obsesivitou vysoce a nízce nábožensky angažovaných jedinců. V návaznosti na jiné autory předpokládáme, že víra samotná není jediným činitelem při vzniku OCD, ale že zde hrají roli také osobnostní a jiné předpoklady.

Klíčová slova: obsedantně-kompulzivní porucha, náboženství, obsese, kompulze

ABSTRACT OF THESIS

Title: The relationship between obsessive-compulsive traits and religious commitment

Author: Dominik Tomášek

Supervisor: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Number of pages and characters: 50 pages, 80051 characters

Number of appendices: 4

Number of references: 34

Abstract:

There were certain researches carried-out in the past that were trying to describe the relationship between obsessive-compulsive disorder and religion. However, their results and conclusions were often very different. In addition, almost all of those researches were carried-out in non-European countries. Our research's task was to explore the relationship between obsessive-compulsive traits and religious commitment on European ground. 189 participants from Czech and Slovak Republic took part in our research. Two measuring methods were used, more specifically Obsessive Compulsive Inventory and Religious Commitment Inventory 10. Two questions regarding the characteristics of obsessions and compulsions of our sample were also enclosed. The data were processed using Statistica 13 software and qualitative analysis. No differences between obsessive traits of religious and non-religious sample were found out. We didn't find any difference between samples with either high or low religious commitment either. Following the statements of other researchers we assume that religion is not the only factor in formation of OCD but also that personal and other conditions play a big role in this proces.

Key words: obsessive-compulsive disorder, religion, obsessions, compulsions

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Informace o výzkumu a anonymitě
2. Ukázka inventáře Obsessive Compulsive Inventory
3. Ukázka inventáře Religious Commitment Inventory
4. Otázky zkoumající povahu obsesí a kompulzí

Příloha č. 1

Dobrý den,

Děkuji, že jste se rozhodl(a) tento dotazník vyplnit.

Jmenuji se Dominik Tomášek a studuji druhým rokem psychologii na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Pro svou bakalářskou práci se snažím zjistit vztah mezi obsedantními (nutkavými) rysy a náboženským přesvědčením. Zahraniční výzkumy tvrdí, že věřící lidé více trpí tzv. obsedantně-kompulzivní poruchou. To znamená, že mají častěji nějaké nechtěné/vtíravé myšlenky, které se snaží zahnat prováděním nějakých rituálů nebo úkonů. Například někdo má vtíravou myšlenku, že se nakazí virem HIV a aby tuto myšlenku zahnal, neustále si umývá ruce.

Protože žádný výzkum na toto téma nepochází z Evropy, rozhodl jsem se jej provést u nás v České republice. Díky, že mi touto cestou pomáháte.

Dotazník je zcela anonymní, nemusíte se tedy bát, že by o Vás byly zveřejněny jakékoliv informace.

Své odpovědi, pokud není uvedeno jinak, kroužkujte.

V případě jakýchkoliv dotazů se na mne prosím obraťte prostřednictvím telefonu nebo elektronické pošty.

Děkuji Vám mnohokrát.

Příloha č.2

1. Nepříjemné myšlenky mi přicházejí na mysl proti mé vůli a já se jich nemohu/nedokážu zbavit.	
2. Domnívám se, že kontakt s tělesnými tekutinami (pot, sliny, krev, moč, ...) může znečistit mé oblečení, nebo mi jinak ublížit.	
3. Žádám lidi, aby mi věci několikrát opakovali, i když jsem jim rozuměl(a) hned napoprvé.	
4. Nutkavě se myji a očišťuji.	
5. Musím si v hlavě promítat uběhlé události, konverzace a jednání, abych se ujistil(a), že jsem neudělal(a) nic špatně.	
6. Nashromáždil(a) jsem tolik věcí, že už se mi pletou pod nohy.	
7. Kontroluji věci častěji než je nutné.	
8. Vyhýbám se používání veřejných toalet, protože se bojím znečištění či onemocnění.	
9. Opakovaně kontroluji dveře, okna, zásuvky atd.	
10. Opakovaně kontroluji vodovodní a plynové kohoutky po té, co je zavřu.	
11. Sbíráám věci, které nepotřebuji.	
12. Mívám myšlenky, že jsem někomu ublížil(a), aniž bych o tom věděl(a).	
13. Mívám myšlenky, že bych mohl(a) chtít ublížit sobě nebo jiným.	
14. Znepokojím se, pokud věci nejsou uspořádány správně.	
15. Cítím se svázán(a) dodržovat přesné pořadí při oblékání, svlékání a umývání.	
16. Když něco dělám, cítím nutkání počítat.	
17. Bojím se, že náhle udělám nějakou trapnou či škodlivou věc.	
18. Musím se pomodlit, abych se zbavil(a) zlých myšlenek nebo pocitů.	
19. Opakovaně kontroluji vyplněné formuláře či jiné věci, které jsem napsal(a).	
20. Znepokojuje mne pohled na nože, nůžky a jiné ostré předměty, abych nad nimi náhodou neztratil(a) kontrolu.	
21. Jsem nutkavě zaujat(a) čistotou.	
22. Je pro mne těžké dotknout se věci o které vím, že na ni sahalí jiní lidé.	
23. Musím mít věci uspořádány konkrétním způsobem.	
24. Jsem v práci pozadu, protože věci opakuji stále dokola.	
25. Cítím potřebu opakovat určitá čísla.	
26. Po tom, co něco pečlivě provedu, mám stále pocit, že jsem to ještě nedokončil(a).	
27. Je pro mne těžké dotknout se odpadků či špinavých věcí.	
28. Je pro mne těžké ovládat své myšlenky.	
29. Musím věci dělat znovu a znova, dokud mi nepřipadají v pořádku.	
30. Jsem znepokojen(a) nepříjemnými myšlenkami, které mi přicházejí na mysl proti mé vůli.	
31. Než jdu spát, musím udělat určité věci určitým způsobem.	
32. Vracím se na různá místa abych se ujistil(a), že jsem nikomu neublížil(a).	
33. Často mám nepříjemné myšlenky, kterých mám problém se zbavit.	
34. Vyhýbám se vyhazování věcí, protože se bojím, že bych je později mohl(a) potřebovat.	
35. Znepokojím se, pokud někdo změní způsob, kterým jsem si své věci uspořádal(a).	
36. Cítím potřebu v mysli opakovat určitá slova či věty, abych se zbavil(a) špatných myšlenek, pocitů nebo činů.	
37. Po tom, co něco provedu, mám neustálé pochybnosti, zdali jsem to opravdu udělal(a).	
38. Někdy se musím umýt či očistit, protože si prostě přijdu znečištěný(á).	
39. Mám pocit, že existují dobrá a špatná čísla.	
40. Opakovaně kontroluji cokoli, co by mohlo založit požár.	
41. I když něco udělám pečlivě, mám pocit, že to není úplně v pořádku.	
42. Myji si ruce častěji nebo déle, než je nutné.	

Příloha č.3

RCI-10

Inventář náboženské angažovanosti

Instrukce: Přečtěte si každé z následujících tvrzení. Na škále napravo ZAKROUŽKUJTE odpověď, která nejlépe popisuje, jak je které tvrzení pro Vás pravdivé.

Nepravdivé	Spíše nepravdivé	Mírně pravdivé	Většinou pravdivé	Naprosto pravdivé
1	2	3	4	5

1. Často čtu knihy a časopisy o své víře.	1	2	3	4	5
2. Přispívám své náboženské organizaci finančními příspěvky.	1	2	3	4	5
3. Trávím čas snažením se o hlubší porozumění své víře.	1	2	3	4	5
4. Víra je pro mě velmi důležitá, protože zodpovídá spoustu otázek o smyslu života.	1	2	3	4	5
5. Má náboženská přesvědčení leží za celým mým přístupem k životu.	1	2	3	4	5
6. Rád(a) trávím čas s ostatními lidmi stejného náboženství.	1	2	3	4	5
7. Náboženská přesvědčení ovlivňují má životní jednání.	1	2	3	4	5
8. Je pro mě důležité strávit čas ve vlastních náboženských myšlenkách a úvahách.	1	2	3	4	5
9. Rád(a) vykonávám aktivity, které souvisejí s mou vírou.	1	2	3	4	5
10. Jsem o dění ve své místní náboženské skupině stále dobře informován(a) a mám nějaký vliv na jejích rozhodnutích.	1	2	3	4	5

Příloha č.4

Míváte-li nějaké nechtěné/vtíravé myšlenky, jaké to jsou ?	
Čím tyto myšlenky zaháníte ?	